

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SYV ENDE RÆKKE

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

BJØRN KORNERUP

FØRSTE BIND.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG.

1951—53.

Stemninger og Tilstande i Emil Boesens Ungdomsaar.

Af Carl Weltzer.

Emil Boesens Navn er blevet kendt overalt, hvor Søren Kierkegaard læses; som en Jonatan var han en fuldtro Ven mod den Stridens Mand, til hvem han tidligt, allerede fra Barnelegene, var blevet knyttet. Kun Døden kunde skille dem ad. De havde delt Ungdomsaarenes Fester og Farer med hinanden, og paa dem begge, legemligt vaabenløse som de var i deres Opvækst, lurede Dagdrømmeriets Elverspind og Tungsindets Nattetaager, der vilde skjule Livets Maal og Mening for dem. Mere end nogen anden fik Boesen Lov til at eje Søren Kierkegaards Fortrolighed: se hans Værker i deres Vorden, kende hans virkelige Mening midt i Pseudonymernes brogede Vrimmel. Sidde i den sidste Nattevagt indenfor den Sygestuedør paa Frederiks Hospital, der var stængt for Søren Kierkegaards eneste Broder; den ganske Strid var endnu ikke forsvundet. Et Menneske, der med sin Takt og Trofasthed aldrig kunde blive eller blev vejret og fundet for let af sin efterhaanden menneskefremmede Ungdomsven. Ja, Boesen var i Stand til, uden at svigte nogen eller noget, at gaa lige fra den døende Kierkegaard op at besøge en anden af sine fortrolige, Biskop H. L. Martensen; muligt for at søge, om der dog var det svageste Haab for en Udsoning mellem Sjællands nye Biskop og den ensomme opslidte Kirkestormer, de københavnske Gaders Apostel.

Gennem Carl Kochs smukke lille Bog: »Søren Kierkegaard og Emil Boesen Breve og Indledning«, 1901, er der

allerede for 50 Aar siden givet et Førstehaandsindtryk af, hvor nær de to Venner var knyttet. Boesen var jo ogsaa »Brudgommens Ven« i dialektisk Betydning og delte sin Vens Smerte ved Kierkegaards Forlovelsestragedie; men Indtrykket er blevet mere blegt, som et gammelt Daguerrotypi, end Virkeligheden var, da Boesens Breve savnes. Kierkegaard gemte ikke sine Breve. Han brændte dem. Derfor kan det ikke være helt uden Betydning, at lære den unge teologiske Kandidat Emil Boesen at kende fra Aarene 1836—1840, de Aar, der i Kierkegaardsforskningen vel hører til de mest omstridte (Søren Kierkegaards »Fald«, Jordrystelsen, »Den unge Søren Kierkegaard«) og lære de Krese at kende, som Boesen og for en Del ogsaa Kierkegaard færdedes i. Boesens Breve til hans Fætter og Ven Magister Martin Hammerich er ogsaa værd at fordybe sig i derved, at de unge Mennesker, der møder os paa de tætskrevne Brevark (Aagaard-Hammerichs Arkiv, II: Breve til Martin Hammerich og Hustru Anna Mathea Aagaard; Rigsarkivet) hører til 40'ernes Førere (D. G. Monrad, Orla Lehmann, H. L. Martensen, Brødrene Frederik og Martin Hammerich, Peter Rørdam) og flere af dem saa forstaaende paa Søren Kierkegaard indtil det sidste: »Det lader ellers til, at de i Martin Hammerichs og E. Fengers Kreds ere vel stemte for ham [Søren Kierkegaard] og interessere sig meget for hans Sager« betroe Boesen sin Hustru i Efteraaret 1855 (Carl Koch o. S.S. 36—37).

De nærmere Enkeltheder ved Brevenes Indhold og Forudsætninger vil blive givet i Noterne, der ogsaa søger at samstemme Søren Kierkegaards Dagbøger med Boesens mange Oplysninger om den akademiske Verden i Aarene mellem Reformationsjubilæet 1836 og Søren Kierkegaards Embedseksamen Juli 1840, der ejendommeligt nok ikke nævnes i det sidste Brev (19. Juli 1840). Tre Træk træder stærkt frem fra de ti Breve:

1. Emil Boesen har som Søren Kierkegaard været Æstetiker, mere end Teolog. Selv om Boesen allerede i 1834

havde bestaaet den Embedseksamen, der et Tiaar igennem stod som et fjernt Nebo for Søren Kierkegaard, er det ikke H. N. Clausen og J. P. Mynster, men J. L. Heiberg og Poul Møller, familiært omtalt som »Poul«, der optager ham; ja selv i Boesens Ordvalg (»gid vor Sjæl maa være rigtig rødmusset«, »blaaøjede Pige«) spores Møller. Og det er allerede i Trediverne, at Boesen sysler med Novelleskrivning; hans »Breve fra Cornelius« er da ikke, da de kommer i 1845, en blot og bar Efterklang af Søren Kierkegaards Stadier, selvom Carl Koch næppe har Uret, naar han (o. S.S. 24) taler om, at »en Paavirkning fra en saa stærk og aktiv Aand som Kierkegaard var det selvfølgelig umuligt at undgaa«. Boesen har tidligt, vel endda før Kierkegaard, forsøgt sig som skønlitterær Forfatter, selvom hans Aandsfostre begravedes i Stilhed. Som sin Ven Kierkegaard er han endnu i en aandelig Dæmringstime. En Kirke i det fjerne staar.

2. Emil Boesen har været Ven med flere end Søren Kierkegaard. Brevene til Fætteren Martin Hammerich taler derom. Boesen er en aaben, hvor Kierkegaard er en indesluttet, forbeholden Natur. Naar de taler under fire Øjne, tør Søren Kierkegaard derimod op. Emil Boesen misbruger aldrig Kierkegaards Tillid og Fortrolighed; derfor maa man smerteligt savne virkeligt intime, d.v.s. nærgaaende, Udtalelser og Erindringer fra Ungdomstiden fra Boesens Haand. Det Billede, der tegnes for vore Øjne af Søren Kierkegaard i 1836, er ikke en Oprørers eller en poeniterendes, men et »ungt Menneske«, der aandeligt talt er ved at vaagne; Ideerne er i Kaostilstand, men en Verden er ved at stige op af Havet. Monrad og Martensen er allerede ved at faa markerede Træk; Emil Boesen selv er inde under en haabløs Forelskelses Vil-Vil-ikke; det er, som han mangler Mod og Mandshjerte til at beslutte sig; han lader sig bære til og fra den tilbedte paa de rene og blege Følelsers Luftninger. Saa er Monrad mere en Mand med stærke Sind. Gennem de af Bjørn Kornerup udgivne Bidrag til

D. G. Monrads Levned II (Person.hist. Tidsskr. 12 Rk. IV Bd.), hvor D. G. Monrads fortrolige Breve til Martin Hammerich er fremdraget i deres Helhed, belyses den samme Tid og de samme Mennesker fra andet Hold. Anna Matheas ene Tilbøder giver derigennem sin Medbøjer, som blev den foretrukne, Del i sine Haab, bange Anelser og trods Smerthen, da den lille 16 aarige Pige valgte den harmoniske Martin Hammerich fremfor den allerede af Tvesind mærkede D. G. Monrad, en vis glad Lettelse over, at hans Ungdoms Drømmeskikkelse vilde blive en lykkelig Fru Hammerich. At der ind imellem gaar stærke Uvejr hen over Monrads Sinds Horisont, Timer, hvor han, som det sker i Lyceum, forneder og søger at tilintetgøre sin Kærligheds lyse Morgenstemninger, viser kun, at Monrads Følelser og deres Udløsning aldrig blev Pedantens Snusfornuft, men gerne Fantastens Himmelstormen.

3. Emil Boesens Breve bærer Mærker af den indre Kamp for at faa en Livsanskuelse, det Kierkegaard kaldte »den Idee for hvilken jeg kan leve og dø«, som de to Venner aldeles ikke var ene om at udkæmpe. Hegels Skikkelse er ved at blegne. »Den store Lama«, som han hed blandt sine berlinske Studenter, var ved at have overlevet sig selv. Naar Poul Møller, ofte i famlende Vendinger, talte om Livets Ret og skrev om Udødelighed, naar Grundtvig i de samme Dage overfor Marheineke hævdede, at Kærnen i den grundtvigske Lære »mein Gegensatz ist Leben und Tod«, naar de første Kim til »Enten-Eller« allerede spirer i Søren Kierkegaards Sind, møder vi de Strømninger i Tidens aandelige Liv, der peger bort fra Rationalisme i Teologi og Filosofi og frem mod en dynamisk Grundbe-
 tragtning baade af Kirken som Aandsformidler og ikke blot Statens Medhustru og af Tænkningen som Livets Fortolkning af Grundsandhederne i Tilværelsen.

Baade Boesen og Kierkegaard ejer en Tungtsindets Kappe, som de med Velbehag svøber om deres frysende Legemer, mens de stirrer ud i Mørket i det frostkolde Mor-

gengry, der tegnede sig svagt paa Danmarks Himmel, da en hel Tid var gaaet i Graven med Frederik VI's Død en Decemberdag 1839. De var begge danske til Marv og Ben, men deres Danmark laa paa Frue Plads, med Mynsters Kirke og Clausens, Møllers og Sibberns Universitet. De lærte i Kamrene, baade paa Nytorv og Philosophgangen, som i Studentersammenslutningernes tilrøgede Sale, hvad der engang skulde prædikes paa Tagene: Livets Gaade løses kun indefra.

»Det rette Bevis for Udødeligheden bestaar ikke i Ræsonnementer over dette eller hiint enkelte Udsagn; men det bestaaer i Sandhedens fulde Liv i os.«

I

Kjøbenhavn d. 20 August 1836.

Kjære Ven!

Tak, Tak for Dit Dresdener-Brev¹; jeg kan ikke nægte, at jeg sommetider længes en Smule efter at gaae en Tour med Dig, og derfor glædede det mig; og Du veed jo nok, jeg undertiden kan have godt af al den Glæde, jeg kan faae; for jeg er jo stundom saa dum, at jeg bilder mig ind, mine Tanker have faaet Sørgeflor paa. Nu troer jeg rigtignok, jeg snart er jo blevet enig med mig selv om, at det er en fix Idee, der kommer af mit Temperaments tykke Blod², men det er jo ikke saa let at curere sig selv for fixe Ideer³. Hvorfor Du nu først faaer Brev fra mig, veed jeg neppe selv; jeg vilde have skrevet, før jeg reiste paa Landet (jeg var en Tour ovre hos Hanne og Ulrik⁴ og i Fyen)⁵; men jeg fik travlt de sidste Dage; saa vilde jeg skrive paa Reisen, men den ene Dag løb efter den anden, og jeg kom hjem igjen uden at have skrevet. — Interessante Nyheder er der ikke mange af her i Byen; et franskt⁶ og et tydskt⁷ Skuespiller-Selskab, gamle Pjerro paa Vesterbro⁸, at Gammel og Nyt⁹ er qualt, og Schjødte død¹⁰ af Apoplexie for Alteret, og Dronningens

Fader¹¹ ved Middagsbordet, og endnu et Par smaa- Ulykker udgjør Dagens Conversation. Hvorledes *Monrad* tvang dem til at give *Egregie*¹², uagtet de søgte saa smaat at chicanere ham¹³, har Du vel hørt; han vilde skrive Dig til, naar han var færdig, men i Gaar havde han endnu ikke tænkt paa noget Brev til Dig; efter hans Examen at dømme, har jeg vist hidtil bedømt ham feilt; jeg kjendte ham jo egentlig kun, forsaavidt Du har presenteret ham for mig; men jeg havde den Forestilling, at hans Verden var meget melancholsk¹⁴ og uklar, og at det var nærmest Poesie, der kunde helle Klarhed over den; men nu lader det jo til, han er kommet godt til Ro, og er nok saa besindig; saa det blot bliver i et forliebt Øieblik, han kan blive lidt melancholsk. Efter Examen reiste han ned til Iselinge¹⁵, og var der en halv Snees Dage, saa tog han over til Vestengaard¹⁶; nu vil han manuducere og informere¹⁷. Søren K:s¹⁸ videnskabelige Interesser¹⁹ løbe endnu om i ham halvt forskrækkede, fordi ingen af dem udøver tilstrækkeligt Herredømme over de andre²⁰; og skjøndt han faaer mere Holdning²¹, er han sig ikke bevidst, uden det skulde være meget in abstracto²², hvorfor han er kommet her til Verden; derfor maa hans Liv gaae noget i Stykker; *Monrads* Examen gav naturligt et Stød til hans²³, naar han blot vil gjøre Alvor af det; men jeg holder meget af ham. — Gid jeg ellers selv var kommet lidt mere i Ligevægt; thi jeg vil da haabe, at Tidens Fylde ogsaa skal komme engang for mig; men *Ragnaroks Tiden*²⁴, naar Guder og Mennesker inde i Sjælen er oppe at slaaes, er fuld af Veer, om man ogsaa drømmer om et Gimle bag efter. Men skjøndt jeg derfor veed, jeg trænger til Klarhed, kan jeg dog ikke nægte, at jeg snart er kjed af den evindelige Skrigen efter og Skrigen med Klarhed, som nu ordentlig er blevet Mode²⁵; det er vist nok, at vi i flere end een Henseende skulle ganske sindigt stige fra Klarhed til Klarhed; men naar de sige²⁶, de have seet lige igjennem vor Herre, og anatomeret Alt, hvad der kan røre sig inde i Sjælen, da gaaer det lidt vel vidt, og de

have i de Øieblikke vist ikke havt Meget at kere. Det er ingen Sag for den mindste Vandpjadsk at blive saa klar, at man kan see Bundfaldet i den, men vores Sjæl skulde dog mere ligne det dybe Hav, end som saa; og er der først kommet Uveir derinde, er man kommet bort fra den første umiddelbare Anskuelse ind i Reflexionens Skjærsild, og det baade er os selv og vor Gud, der skal kastes paa den, da kommer man ikke til Ro og til Klarhed, fordi man nævner den og raaber paa den; der skal arbeides med en stærkere Dytighed. Over Nedgangen til Sjælens Dybder ligger en Lem, og hvad der er ovenfor den, kan man endda saa nogenlunde faae klaret, for Hverdagslivet tvinger os temmelig umiddelbart til at lukke vore Øine op, og tage og føle paa det; men naar Folk da kan raisonnere saa jevnt over det, bilde de dem ind, de har gjenemseet Sjælen i alle dens Kroge; men af og til kommer der nedefra nogle Skikkelser, og løfte Lemmen i Veiret, og kikke op med Hovedet og see nok saa underlige ud; saa gjælder det at gribe dem raskt, og trække dem op, for at de kunne fortælle Noget om, hvordan det seer ud dybere nede. Vil man see, hvorfra de ere komne, og med hele sin Bevidsthed stige ned i Sjælens Dybder, da maa man gaae gennem lange dunkle Gange, ned ad mørke Stiger, og kravle underligt om, stundom svæve over Afgrunde, og være glad ved, om man kan have en fattig Lygte med; og dog kommer man ikke til Bunds, førend Livets Lygte er blæst ud; men bliver man ikke svingel og har man Kraft dertil, maa det være et velsignet Arbeide, og der komme Mange dernede og lyse Bevidstheden op, og de sidde der og synge nok saa smukt. Vor Herre skal jo ligne vor egen Sjæl meget, og naar den først staaer i sin fulde Klarhed, saa lære vi vel ogsaa bedre at kjende ham; thi strax at springe ud af sig selv og over i ham, og derpaa med fuld Klarhed om ham at lade ham vise Veien omkring i Verden, det var vel det Nemmeste og Gladeste, naar vi blot vidste rigtig, hvor han er at finde, saa vi ikke risikerede at springe feilt, ind i en Gud, vi havde

bygget af vore egne Tanker, som blot var i vor Bevidsthed og derfor maatte forsvinde, naar vi kom til fuld Bevidsthed over os selv. Dog kommer ogsaa min Erkjendelse mere og mere til det Resultat, at Gud maa være en Person; saae den det blot fuldkomment. —

Allerede førend Du reiste, kan jeg huske, jeg havde læst Noget af den *ynge Fichte*²⁷, og han tiltaler mig mere, jo nærmere jeg lærer ham at kjende. Sin Philosophie begynder han med at see alle de foregaaende i Fugleperspectiv — Characteristik der neueren Philosophie —²⁸ og Gegensatz, Wendepunct und Ziel der heutigen Ph.[ilosophie]²⁹. Naar han seer, hvorledes de have søgt at gennemføre enkelte Ideer, saa at Alt skulde lægge sig tilrette om dem, og de søgte at føre Øiets Ideer gennem Arme og Been, saa hele Philosophiens Legeme blev Øie, eller blev bygget af Fingre, løbe nogle socratiske Tanker³⁰ ham med om Munden; men saa søger han at udsondre Ideerne i deres Reenhed, for at alle Organerne kan samle sig og den fuldkomne Organisme kan dannes, til hvilken der er arbeidet fra saa mange Puncter. Han vil have de foregaaende Systemer, skilt fra deres Eensidighed, til at være Præmisses til den Conclusion, han vil give i sin Philosophie, og som derfor skal svare til den Conclusion, Verden i det Hele nu er kommet til. Sit System begynder han med: das Erkennen als Selbsterkennen³¹. Guds Personlighed holder han fast paa, og er en Fjende af al Abstraction, der glemmer at holde vaagent Øie med, hvorledes det seer ud i Msks[Menneskets] Sjæl og i Verden, saa denne kommer til at forme sig, som Speculationens Consequentser vil have det, og den samme Aand ikke kommer til at leve i Speculationen, som rører sig i Verden. For mig har han langt større Fylde og Livsfriskhed end Hegel, hvor dybt jeg end hører hans 3-Klang klinge³², og hvor smukke Klangfigurer den end kan danne. —

Det var tungt, det skulde gaae saaledes med *Forholdet mellem Fred: og Jomfruen*³³; efter Din Faders Reise har han faaet mere Mod og er gladere; de Historier ere naturligvis

i Folks Munde³⁴, men jeg kan ikke see Andet, end at Bladet i Alm.[indeligthed] har vendt sig for meget til Jomfruens Fordeel; i Vinter maa hun vist for Din Faders Skyld blive, og for at Julie³⁵ i den nygifte Stilling ikke skal faae for megen Magt; men længere bør hun vist ikke blive; og Ingen af dem bør efter min Mening have videre Indflydelse paa Valget af en ny. — Fred.[erik] var for nylig i Lyng³⁶, og der holde de meget af ham. Du maa være glad, dette er forbi, inden A. M. [Anna Mathea]³⁷ kommer; Du Lykkelige! Monrad fortalte, at de havde det godt paa Iselinge. Aagaard³⁸ er ikke kommet hjem fra sin jydsk^e Reise; jeg hører ellers saa lidt om dem, at jeg sommetider længes efter et Brev fra dem derude. Brøndsted³⁹ er kommet hjem. Endnu er Din Disputats⁴⁰ urørt, men nu kommer Folk til Byes igjen. I Anledning af Reformations-Festen⁴¹ er allerede kommet et Par Bøger ud⁴²; Trykkefriheds-Selskabet har udgivet Rohmanns⁴³ og Luplaus⁴⁴ Historie om den; den første skal være nøiagtig og kjedelig, den sidste livlig. Lic. Rørdam⁴⁵ har ogsaa udgivet den. Scheel⁴⁶ er blevet prof. juris, og Schlegels⁴⁷ Post bliver nok ubesat for det Første. Skal jeg gaae som *Præst og Missionær til Tranquebar* ved Zion?⁴⁸ det spørger i denne Tid dygtig i mig; jeg k[un]de vist have godt af det, men jeg er bange for, det er for tidligt. Fra Horne-mann⁴⁹ skal jeg hilse; jeg talte med ham i Korsøer; hils Kaiser⁵⁰ og Fenger⁵¹; Rygtet gaaer, at Schach⁵² er blevet Doctor udenlands. Matthies⁵³ har havt Bryllup og er inderlig godt fornøiet.

[I Margen:] Fader er i Lyng^e; Moder og Louise⁵⁴ og Peter⁵⁵ bede hilse, og Oncle Agent⁵⁶. Lev vel, kjære Morten.

Din Emil F. Boesen.

Udskrift: S. T.
Hr. Magister art. M. J. Hammerich
franco Hamburg.
poste restante.

Bonn.

II

Kbhvn. d. 15 Nvbr 1836

Skjære, skjære Havre
 de Stærke med de Fagre!
 En Høstmand skjær os Alle af.
 Vi har saa kort at flagre.
 Kjærlighed, Du smykke
 Livets korte Stykke!
 Hver taer sin, som jeg taer min,
 See, det er Livets Lykke.

Flette, flette Grene,
 Saa let de sig forene,
 Og Fuglen paa den mindste Green
 Dog sidder ei alene.
 Blad ved Blad sig flokker,
 Fuglen Fuglen lokker.
 Hver — — —
 Jeg Reglen ikke rokker.

Skjære, skjære Brænde,
 o vee! de Pebersvende.
 Til Sengs de gaae med Nathue paa,
 de selv deres Lys maae tænde.
 Ingenting dem smager,
 Verden dem bedrager.
 Hvo ei taer sin, som jeg taer min,
 Han blir sin egen Plager. —

Ja, gid jeg nu havde min, som Du har Din, kjære Martin, og Kjærlighed kunde tone gennem mit Livs korte Stykke, for jeg kan jo for Dig ikke nægte, at dybt nede, ganske hemmeligt længes jeg dygtigt efter hende; for først da bliver vort Liv sat ret i Musik, naar hendes fine Fingre røre ved Strengene derinde, og hendes Aand gaaer gennem Sjælens Harpe; saa tænker jeg ogsaa, Spøgelserne, der nu liste sig om derinde mellem Strengene med de lange klamme Hænder, maatte løbe ud af mig med alle Uroens Tanker under Armene, for de kunde vist ikke holde ud at høre paa hende.

Nu faaer jeg og Du vel halvt ogsaa at nøies med Længslen, men det kan ogsaa vederquæge stundom at lade den med al sin Inderlighed længes igjennem Sjælen, for saa synes mig, hendes Øine allerede titte saa mildt op til mig; men havde jeg hende nu her, hvor jeg skulde see hende ind i hendes unge Øine, den lyse Nedgang til hendes Sjæl, hvor alle hendes Tanker, indfattet i Mildhed komme og tage imod mig; og kysse hende ganske sagte, og give hende Alt, hvad godt min Sjæl eier, og blive ved at see hende ind i hendes Øine. Men jeg kommer til at helle noget koldt Vand over mig endnu en Tid lang, for at jeg først kan blive stemt noget meer harmoniskt, og saa finde hende. Det er ellers underligt for mig med min lille, smukke skjæve Menighed ude paa Strandveien¹, for naar jeg skal tænke mig om, er den nu i hendes Sted; der er ingen Enkelt derude, jeg er forliebt i, de voxne Piger kjender jeg ikke engang, men dog elsker jeg dem Alle paa eengang; skjøndt vort Forhold derved bliver saa ømt, at det ikke kan taale, der bliver aandet paa det. —

Men jeg vilde tale noget med Dig om det Thema, Du varierer i Dit Brev, og nu seer jeg, det er blevet mig selv, jeg snakker om. Du vil have saa meget at vide af mig om AMA [Anna Mathea], at det næsten bliver til Ingenting, hvad jeg veed. — — I Dag for 14 Dage siden, det var den 3die Reformationshelligdag, var jeg henne i Slotskirken for at høre Mynster² og en Concert; det var blevet sildigt, og jeg gik derfor bag om, for at komme ind i Choret; der var dygtig Trængsel, og noget foran mig kunde jeg see Halls³ purrede Hoved; jeg saae strax efter de grønne Hatte, men kunde ikke finde dem; men da de vare ved at synge allersmukkest, kom der Uro mellem Folk, da der var en Dame, der havde faaet ondt; hun skulde lige forbi mig, og det var Mareia⁴, der ganske blegnæbbet maatte gaae bort; lidt efter begyndte de igjen at skyde mig tilbage, og saa kom, dersom jeg ikke tager meget feil Sine og WENZE⁵ og den Ene af dem havde ogsaa ondt; saa kom Hall, saa kom

et lille Pigebarn, der ikke havde ondt, men vist var A.M.; hun var rigtignok mindre, end jeg havde tænkt mig hende, men hendes Øine og de buede Øienbryn lignede dem ganske, Du havde beskrevet; hun var lidt bleg, men paa hendes Øine kunde jeg see, hun ikke feilede noget; hun havde en sort Pelts paa, og hendes Haar var lagt ned om Tindingerne [rettet fra: strøget tilbage,] men skjulte sig strax bag ved hendes Hætte-Kappe; jeg spurgte hende ganske sagte⁶, saa sagte, at hun ikke kunde høre det, om jeg skulde hilse Dig, og saa sagde hun ja, og smuttede forbi mig. [p. 2. inc.] Bag efter kom Etatsraaden⁷, og var ganske vred, og til allersidst to nysselige smaa Piger; den Eene saae ganske forskrækket ud, men den Anden lo af det; for Hall havde jeg trukket mig tilbage, for at han ikke skulde see mig, men da de vare gaaet ind i Skriftestolen, gik jeg bag efter og stillede mig omme bag Døren, de havde glemt at lukke; Mareia sad i Mynsters Læne-Stol, og de Andre stode rundt om hende; den skeløiede Graver kom med noget Vand, og da hun havde drukket, fik de Andre lidt med; de vilde nu gaae deres Vei, men da de vare komne hen i Døren, raabte Etatsr.[aaden] efter dem: Løb nu ikke som nogle Narre, hvor vil I hen; hvorpaa Graveren bukkede og førte dem tilbage, gennem en anden Dør, men jeg turde ikke følge dem længere.

I Fredags var G. Aagaard med to Damer paa Komoedie, og saae Figaros Giftermaal⁸; og efter Beskrivelsen var den Ene A.M. hun saae noget ung ud, som om hun nylig var blevet confirmeret. — Men dette er ogsaa Alt det, jeg kan fortælle Dig om dem; Aagaards Kjæreste⁹ har jeg ikke seet noget til, og jeg turde ikke spørge ham ud, da jeg talte med ham. Du skriver, at Du kun har faaet een Hilsen fra hende; har de da ikke skrevet til Dig, eller skriver Du ikke til Dem? paa Breve fra Aagaard kan Du ikke gjøre synderlig Regning, for han er lidt vel magelig ogsaa til at skrive Breve; men Du skulde skrive til Dorph¹⁰; han veed dog Alt gennem Sine.

Fra Monrad kan jeg hilse Dig; jeg traf ham i Søndags hos Hermansen¹¹, og han sagde, at han vilde skrive Dig til, naar han var kommet lidt i Orden; noget før jeg fik dit sidste Brev, spadserede vi en Dag sammen, og efter hvad han da talte om Dig, kunde jeg ikke mærke mindste Forandring i hans Forhold til Dig, for han gik længe og holdt en Lovtale over Dig; men Islingerne rørte vi naturligviis ikke ved; det Eneste skulde være, at han meente, Eders videnskabelige Veie nu vare skilte fra hinanden; han vil for det Første ikke beskjæftige sig med Sanscrit. Det Mærkelige ved hans Examen er nu glemt igjen; han havde udtalt sig bestemt mod Clausen i sine Specimina¹², og da Cl.[ausen] søgte at bringe ham til Inconsequentserne mod dem ved det Mundtlige, tog han Ordet, og begyndte at disputere om Confessionen; med Engelstoft¹³ maatte han ogsaa disputere sig igjennem; og da de spurgte ham om Ubetydeligheder, sagde han, at han aldrig havde lagt Mærke til dem. Hohl[enberg] og Sch[arling] vare galante¹⁴, men Cl[ausen] skal siden have yttret, at det var uforskammet, han vilde bilde sig ind, at han kunde mestre ham, og bedømme, hvorvidt han havde fundet det Rette; Studiosi beundrede ham naturligviis. Levinsen¹⁵ boer nu hos Monrad; jeg synes ikke, jeg har fundet mere hos Lev.[insen] end jevn, tør Dygtighed. Lyceum er nu kommet i Gang igjen, og vi have faaet en heel Døel Nye; A. Buntzen¹⁶, Birch, Phil.¹⁷, en th.Cand Schurmann¹⁸, en Jurist Dahlstrøm¹⁹, som Hall har proponeret, og en th. Cand. Thygesen²⁰, jeg nødvendig vilde have ind, da han seer noget mukken og krakileragtig ud; men da jeg kun kjendte hans Ansigt, og Hermansen holdt paa ham, vilde jeg just ikke sige veto. Martensen²¹ og Bornem[ann]²² har jeg ikke talt med, blot hilst Dem paa Gaden; Mart[ensen] vil jeg ikke besøge, før jeg har truffet sammen med ham engang i Forveien, og seet, om han er ligesaa fornem, som før han reiste; Søren Kierkeg.[gaard] har besøgt ham og har gode Tanker om ham, men vil han i nærmere Berøring med ham, maa han rime-

ligviis enten lade sig manuducere i²³, hvad Mart.[ensen] har Lyst til at tale med ham om, eller ogsaa [fore]slaaer. Marheineke²⁴ fulgte han bestandig i Hælene; ved Disputatserne mødte Marh.[eineke] dagligt, og saa kom Mart.[ensen] først og lukkede Skranken op for ham og raabte: Plads, hvorpaa han ventede, til han vilde gaae igjen, men maatte sommetider kjede sig flere Timer i Rad. Han kommer til Heibergs²⁵. Born[emann] skriver paa en Disputats²⁶, og skal skynde sig, da man venter, der snart bliver en Plads ledig ved Facultetet; gl. Born[emann]²⁷ er blevet Conferentsraad. Med den smaae Born[emann] havde jeg nylig et heftigt Sammenstød; jeg [p. 3 inc] var Respondens for Licent. Brammer²⁸, der havde skrevet en temmelig simpel Disputats om Venskab, noget rhetorisk og uden Dybde ell. Skarphed; jeg kjendte ham ikke, men 8 te Dage i Forveien kom han op til mig, og bad mig meget in[d]stændigt om at respondere; jeg turde egentlig ikke og vilde nødig, men da han bad mig saa kjønt, lovede jeg det; det faldt mig ikke ind, at hans Disputats maaskee var simpel, før jeg kom til at læse den; Dispyten gik noget kjedelig paa begge Sider, men saa kom den lille Born[emann] med store Pretensioner, og vilde reent ruinere den, og Br.[ammer] vidste ikke ret, hvad han skulde sige, men saa glemte jeg hele Auditoriet, og tog Ordet; Munden løb paa mig, saa det var en Lyst, og jeg kunde ikke see andet, end at han fik Prygl. Den bedste Disputats skal være Langes²⁹: de casuum universis causis et rationibus; og hans Dispyt var ogsaa den interessanteste; Madvig, Poul [Møller] og Bojesen opponerede. I Almindelighed gik Dispyterne kjedeligt; Grundtvig opponerede engang lidt mod Rothe³⁰; i den lærde og geistlige Verden var der i de Dage et græsseligt Spectakel, som i et Huus, hvor der er Barnsnød paa færde; men nu klager man over, at der ikke er skeet noget, der kan have synderlig Betydning for Kirken, hverken Union³¹, eller Sognebaandets Løsning³², eller Formular-Forandring³³; til Festen i Universitetet var der stor Stads. Clausen holdt en daarlig Tale om

Forholdet mellem Kirken og Skolen³⁴; der gjorde stor Lykke; gl. Born[emann] var som Decanus reent i Knibe ved Dr. Promotionen, og havde flere Fataliteter; han blev kaldt af en Feiltagelse op til Kongen, da der blev slaaet Riddere, men maatte gaae igjen uden Kors, og da han skulde spise ved Kongens Taffel, havde de glemt at dække til ham. Det glædede mig meget, at Din Fader blev Ridder³⁵; det var just de Dage da Jfru Prehn reiste; naturligviis har det ikke gjort noget dybt Indtryk paa ham, men det har dog glædet ham; og han fortjente det jo; i den sidste Tid er han ogsaa mere [Papiret har her et Hul; formodentlig mangler Ordet: mild] i Forholdet med Fred.; ja han har dreiet sig, siden Jfruen reiste; og at Fred: har forandret sig i flere Henseen-[Papiret defekt: Konjunktur: der, har Din] Fader jo tilskrevet Dig; at han har været oppe at slaaes med Hornem[ann]³⁶ er sandt, men blot med [Konj: Næverne] Horn.[emann] viste ham nok endog Døren; igaar mødte jeg Agnes³⁷ og skammede mig halvt ved at hilse hende, saa beskidt var hun; men for Resten kan man ikke stole paa de scheuermanske³⁸ Historier, — de fleste ere først gaaet igjennem en lukket Dør, og saa gjennem to fjendtlige Munde; desværre skal man ikke troe mere, end man høit er nødt til. Den nye Jfr. Prehn har gjort et godt Indtryk paa mig, hun er vist godlidende, og har en aaben, ærlig, fiirskaaren Sjæl; hun er langt fra smuk, men har noget takkeligt; men det jeg frygter for, er at Julie faaer for megen Magt i Din Faders Huus; han lader sig nu lettere bøie, naar de vil gjøre det godt igjen. Gid Fred: vilde søge; han har sagt til Laurent³⁹, at een af de vigtigste Grunde, hvorfor han tog i Betænkning at blive Præst, var den, at han frygtede for, hans Lyst til at komme i Embede skrev sig fra Lysten til at gifte sig⁴⁰; men da han nu saae, han k[un]de gifte sig uden at være Præst, havde han næsten bestemt sig til atter at søge. Hvordan Scheuermann har det veed jeg ikke; man hører Intet om ham.

I Maanedsskrift for Litteratur stod for nylig en Recen-

sion⁴¹ over Carl Bernhard, men den skld. [skulde] *nærmest* gjælde det sidste Bind af hans Noveller; den var paa 3—4 Blade. Først kom nogle trivielle Bemærkninger over Grunden til den Interesse, Novellelitteraturen vækker; hos C.B. fandt han ikke saamegen poetisk Duft (hvad da næppe kan gjælde om Din!) som climatisk Farveskjær; han gav behagelig Gjennemlæsning, almindelige Characterer uden Psychologie, god Orden i Intrige-Maskinen, var lidt sentimental; men det var, som af Een, der gjerne vilde recensere lidt, men ikke kunde komme ud af det i det Øieblik. Mod din Disputats er Martensen⁴² fornem, og snakker noget om en philologisk, men ikke speculativ Betragtning; men der glemmer han sig nok selv, med samt sin Hegelianisme. [Tilføjet:] Men Mart.[ensen] er ikke Hegelianer.

I den senere Tid har jeg faaet fat i Noget af *J. Görres*⁴³; læs ham; han vil interessere Dig; Grundtvig har vist pattet ham i tidligere Dage⁴⁴; Hans die teutschen Volksbücher synes jeg særdeles godt om; uhyre aandrig, aldrig mat; nylig har han skrevet christlich Mystik⁴⁵, men den har jeg ikke seet endnu. Nu har jeg pakket ud, godt og ondt.

[Tilføjelse i Randen af p. 2.:] Tak for Dit Brev. Gid jeg var hos Dig blot i Aften, kjære Martin. Lev vel, kjære Martin.

Din Emil.

[Tilføjelse i Brevlukket. p. 4.:] Jeg skal hilse Dig fra Din Fader, at han i Gaar fik Dit Brev, men han har saa travlt i disse Dage, at han ikke faaer Tid til at besvare de første Post-Dage. Em. Fengers Adresse er: Joseph Städter-Glacie N. 48 im 2 ten Stock. in *Wien*.

Udskrift: S.T.

Hr. Magister M. J. Hammerich

Hundsgasse N. 1058 bei Geschwister Roettgen
fr. Hamburg. in Bonn.

III

Kjbhvn. d. 16 Decbr. 1836

God Dag, kjære Ven!

Kan Du ikke faae leiet en Luftballon paa et Par Timers Tid, og giøre en lille Tour i den herover til os, for ellers vil det blive for besværligt for Dig at komme hertil paa denne Tid af Aaret; det vilde da heller ikke nytte Dig stort, for Du kunde ikke være bekjendt at lade Dig see af Engle ganske beskidt og røddøiet af Reisen, uden det skulde være i deres Drømme, og det kan Du ligesaa godt i Bonn; i deres i det Mindste vaagne Drømme maa Du nødvendig nu ved Juletider blive tryllet frem, og alle unge Pigerdrømme blive først svøbt ind i hvidt Skjønheds-Flor, førend de see paa dem; kom Din lange Person ikke med, saa maatte Mindet ganske være løbet ud af Hovedet paa dem om Eders Vinter-Spadsere-Farter over Grøvt og Gjerde, og om de Følelser, der da flagrede omkring dem, men det glemme de ikke saa let i en maaneklar Juul; men ifald Du nu ikke kommer, saa skal jeg Juleaften paa den Tid, vi pleie at gaae fra Sahlen¹, lade en Tankeballon gaae til Veirs; først vil jeg dale ved Iselinge og løbe ind og bilde dem ind, at de skal faae nogle Juleløier at see paa det Sted, hvor AMA [Anna Mathea] lagde sit Hoved med alle dets Morgendrømme i dit Skjød paa Veien fra Ballet; og naar jeg da har faaet alle Pigebørnene i Ballonen, Georg A: [Aagaard] skal faae Lov til at komme med, vil jeg strax gaae op igjen og lade de Andre staae dernede og kagle efter os; det vil blive en deilig Tour over Vandet, at høre den havdybe Jule-Musik fra Bølgerne i Maaneskin, og de skulle faae min Bolle fra Sahlen til at dele, for at de ikke skulle blive flau af Søen; men naar vi komme til Bonn, omtrent Kl: 7 maa Du sætte nogle Lys i Vindvet, for at vi kunne finde Stedet, hvor Du boer. —

Kan Du ellers komme strax, saa skynd Dig, saa kan Du

komme med til Bryllup², thi nu i denne Time fortæller Grundtvig Fred: og Julie, at de skulle være hverandre saa troe som Guld; dog Du fik maaskee ikke Lov til at komme ind til dem, da din Fader ikke engang har faaet det; de ville ganske alene kjøre til Gr.[undtvig] og efter deres første Bestemmelse strax kjøre ud til Blaagaard, og være der ganske alene i Aften, men nu skal Fru Sch:[euermann] have inviteret dem hjem til sig, og jeg vil dog haabe, det er sandt; Din Fader var her for lidt siden og jeg kan ikke nægte, at jeg paa hans Vegne er i dette Øieblik lidt bittert stemt imod dem; han er alene hjemme i Aften; Gud skee Lov, at J.[ulie] er hverken min eller Din Kjæreste; dog jeg [p. 2 inc] er maaskee for streng mod hende; siden Jfru Prehn reiste, har det været meget bedre, og i den senere Tid har jeg heller ikke hørt nogen Historie om dem; men det er temmelig vanskelig at læse i hendes Hjerte, Skrivten derinde er utydelig. —

Tak for Dit sidste Brev; jeg fik det i Tirsdags, og det er egentlig for at svare Dig paa Din Commission, jeg skriver til Dig; i Aften skulde Bogen³ være bortsendt, men den Reitzelske og Brummerske Boglade har sagt, den ikke kunde komme til Dig før om en 14 Dag[e]s Tid, altsaa for sildigt; vil Du have den alligevel, saa siig til. Dorph⁴ kunde jeg ikke mærke noget til her i Byen, og derfor sendte jeg i Onsdags hans Brev til Møen. *Monrad* er reist fra Byen, ned til Søtoft, Præsten⁵, om han ogsaa vilde til Iselinge talte han ikke om; han var ikke rask⁶, og vilde ikke komme tilbage, før han var blevet det; de sidste Gange han var i Lyceum, bragte han altid ulykkelig Kjærlighed paa Tale⁷; og sidste Gang, Aftenen før han reiste, var det ganske mærkeligt. —

d. 17 Decbr: i Aftes blev jeg afbrudt af Nygaards fra Frederikskilde⁸; de mældte blandt Andet, at Kora⁹, om Du husker hende, har isinde at logere hos os i Julen; det er en snurrig Idee, især da Louise¹⁰ for Øieblikket er i Lynge; man skulde næsten troe, hun vil kure

til Peter¹¹ eller mig. — I Formiddags var jeg ude hos Fred: og Julie; de kunne leve i et Paradis, naar de ville; der er deiligt derude; Julie har nok arrangeret det Hele, og der er virkelig Poesie i Arrangementet, jeg har ikke seet det saa smukt og hyggeligt før; man skulde troe, hun maatte være en Engel i en huuslig Kreds, der kunde ordne hele sin Sjæl og alle sine Forhold ret yndigt; men da hun saa viste sig, forsvandt det gode Indtryk, for hun var slet ikke yndig, stygt paaklædt, gammel, udtæret, sjæleslukket; hendes Øine var det Eneste, der svarer noget til det Øvrige; der stod nogle Billedstøtter¹², man skulde troe, det var hendes hemmelige Elskere, hun havde forhexet, og jeg kunde ikke faae den Tanke skubbet ud af mig igjen, at Stedet var fortryllet, og hun en Hex, og Fred: gik saa lykkelig og glad derude, fordi hun ogsaa havde tryllet ham halvblind, saa han troede, at see en Engel, hvor jeg saae hende; dog jeg er uforskammet; Du maa ikke blive vred, og aldrig lade Nogen høre dette, Martin! og naar jeg nu tænker mig om, kan jeg ikke troe Andet, end at det maa blive godt igjen med dem; Din Fader var i jevnt, godt Humør; der var just ikke Mange derude; hendes Moder var der ikke; det var comiskt, hvor misundelig Tante Louise var, og Hornemanns sagde selv aabenlyst, at de var dygtig jalouse; Horn: og Fred: vare mod hinanden, som om Ingenting var i Veien; jeg fulgte ind med Horn: til Byen og han [p. 3 inc] fortalte, at Laurent¹³ havde sagt ham, at Fred: ikke meer vilde komme i Harmsens¹⁴ Forsamlinger, men at Scheuermann sagde, det var Løgn; blot for Øieblikket havde han trukket sig tilbage i Anledning af Bryllups-Travlheden, men naar den var forbi, vilde han have Forsamlinger hos sig selv; men det kan jeg ikke troe, saa maatte han have indrettet sig ganske anderledes; Horn:[emann] var dygtig vred paa Julie, og skjød egentlig al Skyld paa hende. Din Fader skriver Dig til, og fortæller Dig specielt, om hvordan der seer ud hos dem. —

Men det var Monrad, jeg i Gaar kom fra; han meente,

at det bedste Middel til at fordrive ulykkelig Kjærlighed var, at lade den Elskedes Feil brede sig ud over hele hendes Sjæl, indtil man have forstyrret hele hendes Individualitet, og med det Samme lede efter en Anden, der havde hendes gode Sider, indtil man tilsidst havde plettet og fordærvet den Elskede, saa at man maatte hade hende; Hermansen¹⁵, der vel sagtens lever meget af sc[h]olastiske Collisioner, opponerede, og Buntzen¹⁶ meente, det var psykologisk rigtigt, naar man forestillede sig hende i de meest legemlige Forhold f. Ex. paa Vandhuset, og da Een af de Andre aldrig vilde see hende der, men vilde, at hun skulde være det Modsatte af en Vandhuusgjængerinde [Lacune: da] fik hun bestandig Obstruction og bestandig Clysteer, og Monr.[ad] begyndte saa ordentlig at blive liderlig i Munden; men af denne Samtale sluttede jeg, at han maa arbeide stærkt paa at glemme hende; saavidt jeg veed, er AM [Anna Mathea] paa Iselinge nu; da jeg i Dag gik hjem, gik jeg igjennem Nørregade, for om jeg ikke skulde kunne bringe Dig en varm Hilsen, og saavidt jeg saae, var det Mareia, der sad oppe i Vindvet og syede. Hvad Monr.[ad] sagde til mig paa vor Spadseretour, var vist hans Alvor; Aagaard har jeg længe ikke seet noget til. Jeg kom i Gaar til at tænke paa Luftballoner, da H. C. Ørsted har udgivet et Digt, Luftskebet¹⁷, 1 Rbdl. [Rigsbankdaler] stort, jeg har kun læst Fortalen, men det skal være ret ordentligt. Synge-Lund¹⁸, Hornemanns Svoger er død til stor Sorg for os Alle, og naar jeg faaer Leilighed, vil jeg ogsaa sørge derover. J. Görres, jeg sidst nævnede, har nylig skrevet en Mystik¹⁹, men den duer nok ikke; den Bog, jeg nærmest tænkte paa, handlede om de tyske Folkebøger; litterært Nyt er der ellers ikke hos os, uden en meget dygtig Recension i Maanedsskr. for Litt. over Øhlenschlægers Socrates²⁰; den ligner Poul [Møller.] Sibbern er raget uklar med Kbhvns Posten²¹, og vrøvler sig ind i mange Trivialiteter. —

Glædelig Juul, kjære Martin! og glædeligt Nytaar; Din Skaal drak vi Din Geburtsdag²² hos Din Fader.

Gid vor Herre har gjemt lidt Glæde til os begge i det nye Aar, og gid vor Sjæl maa være rigtig rødmsuset.

Hils Dine Russere²³.

Din Emil.

[Udskrift som paa foregaaende Brev.]

IV

Philosophgangen No. 249

d. 18 Febr. 1837

Kjære Ven!

Du har vel allerede i nogen Tid ventet Svar fra mig paa Dit sidste Brev af 15 Jan., men jeg har ikke hastet, da jeg vidste, at Du har faaet Brev fra J.[selingen]¹ jeg talte ogsaa for en 14 Dage siden med G. Aagaard², da han maatte hente sit Brev fra Dig oppe hos mig, og han sagde, at han Faste-lavns Tirsdag vilde skrive Dig til; det var just de Dage, jeg selv slet ingen Lyst havde til at skrive; vi havde faaet Brev fra Balslev³, om at Rikke var saa syg, at hun var opgivet af Lægen; efter det sidste Brev var det lidt bedre, og jeg haaber, Faren er forbi. Nu er Din Sorg vel slukt, og jeg glæder mig til at høre lidt fra Dig om det Brev, Du saa længe har haabet paa; jeg havde vel et Par Smaating at sige Dig, som jeg har lagt Mærke til, og maaskee kunde tjene Dig lidt til Opbyggelsen, dersom Din Uvished skulde rive vel Meget ned paa Dine Forhaabninger, men nu kommer jeg vel bagefter; det Ene var, at de nede forleden Dag fortalte mig, at naar Sara⁴ kom til Isl [Iselingen], blev de saa glade, og tog saa godt imod hende, og fortalte hende om Dig, Alt hvad de vidste; det Andet er Noget, jeg har lagt Mærke til hos Monrad, det forekommer mig, han har skiftet Tanker⁵, naar Dit Navn blev nævnet nede i Lycæum, og er blevet lidt bittert stemt derved, og at han halvt aabenlyst har talt om sin ulykkelige Kjærlighed, har jeg før fortalt Dig; at han selv maa glemme hende, er vel sikkert nok, men var Du faldet ud af deres Minde, eller

havde en Anden vundet hende, da vilde hans Tanker vist langt mildere tale med Dig, for hvem han saa ret kunde udgyde sine Følelser; jeg seer vel, at dette baade maa være Dig behageligt og ubehageligt, men han maa vel engang huske paa, at hun syntes det var stygt at kysse ham, ogsaa førend hun kyssede Dig. —

For et Par Ugers Tid siden, var jeg paa Comödie for at see et nyt Skuespil af Öhlenschläger, »den lille Skuespiller«⁸; det havde interessante Scener og ret gode Character-Tegninger, men ingen Idee blev gennemstridt hverken igjennem Handlingen, eller Charactererne, og det seer man jo meget nøie paa i vore hegelske Tider; det blev spillet fortrinligt. Fru Heiberg var Schrøder paa 16—17 Aar; jeg stod nede i Parterret og Georg A[agaard] i Parquettet og jeg saae mig om, for at finde flere Isl[ingere]; men der var ingen; omsider hilste han op til Pladslogen, og der var da en heel Forsamling af dem; naar Ingen saae, skelede jeg derop, og blev ganske rød derover, Gud veed, hvorfor; de 2 smaa Piger stod foran; den Ene af de voxne var Mar[eia]; og jeg syntes, den Anden var Ama., men jeg kunde ikke rigtig kjende hende igjen, hun var smukkere end sædvanligt; men jeg blev vred paa dem, fordi de sad og legede med [p. 2 inc] de Smaa, som om de paa den Maade vilde coquette med Folk. —

Jeg bliver forstyrret, troer jeg, hver Gang, jeg vil skrive til Dig; i Løverdags kom S. Kirkegaard op til mig⁷, og nu er der gaaet en heel Uge, siden jeg satte det sidste Punctum. Det var en ulykkelig Uge; vi tænkte ikke, vi behøvede at frygte længere for Rikke; men i Mandags fik vi Brev fra Balslev⁸, og Sygdommen var vendt tilbage, og hun havde ikke havt Kræfter til at gaae den igjennem; Mandagen i Forveien var min kjære, kjære Søster død, og det gjør saa ondt at miste, hvem man holder meget af. Det var en Sygdom i Hjertet, hun havde; sin Bevidsthed beholdt hun til det Sidste, og hun sagde, hun havde det godt, naar Balslev spurgte hende derom; den næstsidste Nat fik hun

Alterens Sacrament, saa tog hun Afsked med sine Børn, og de talte meget med hinanden om hendes Død. Jeg veed, hun holdt meget af mig, og kjære Ven! det gjør saa bitterligt ondt, at hun nu er død, men vor Herre veed vel nok, hvad han gjør. Balslev sendte samme Dag, hun døde, et ridende Bud ned til Carl⁹, for at han skulde komme til hendes Begravelse; i Tirsdags vilde de begrave hende, og B. kunde sandelig ogsaa trænge til Een, med hvem han kunde tale ud, eller rettere, græde ud. Du kan nok vide, at vi ikke have det godt her hjemme i disse Dage; Brevet i Mandags var til mig, og vi vare bange for at sige min gamle Fader Indholdet; vi skikkede Bud hen til Din Fader¹⁰, og han læste saa Brevet høit, og hjalp os lidt til Rette; nu gaaer det dog bedre, men Moder seer saa daarlig ud; en god Ting er, at Marie¹¹ og Fenger og deres Børn kom herind i Torsdags, det liver noget op. Men nu vil jeg ikke tænke længere paa Veierslev eller paa min Sorg; nu vil jeg samle nogle Nyheder sammen til Dig.

Din Fader har jo sendt Dig Zeuthens¹² Recension; hvad synes Du om den; den var noget uklar og rørte blot ved, hvad der laae paa Grændsen af Theologien, og gik just ikke meget i det Dybe, noget Sandt sagde han, men det havde Du da hørt i Forveien; i det samme Hefte af Maa-nedsskr. for Litt. var der en Anmeldelse af Heibergs Logik fra Martensen¹³; han fortalte os, at Heiberg var fortjent, fordi han havde forsøgt paa at indføre den hegelske Philosophie i Danmark, og den var et nødvendigt Led, men han (M) selv var for Resten ude over den; deraf tog han saa Anledning til at gjøre os opmærksom paa i Hoveddelen af Anmeldelsen, at han endnu var til og studerede Philosophie, ved nemlig at give en Episode af Philosophiens Historie, beklædt med Münchenske Reminiscentser; Finalen bestod i Løfte om, at han engang skulde præstere noget ganske Overordentlig i speculativ Retning; det Hele var maaskee blot en Fortale til hans Disputats¹⁴; den var dygtig skreven, og han viste, hvad vi da veed i

Forveien, at han med Dygtighed opfatter filosofiske Systemer; men han har nu saa længe lovet noget Originalt, at man snart bliver kjed af at vente; Du husker nok, hans Disputats skulde handle om Mystikerne¹⁵, men nu har han forandret Themaet til Kritik over Fornuftens Autonomie; og han skal give speciel Kritik over Kant, Schleiermacher og den 3die kan jeg ikke huske. Latinen skal have hindret ham fra at blive ved Mystikerne.

Det sidste Hefte af Maanedsskr. for Litt.¹⁶ indeholdt nogle Tanker over Muligheden af Beviser for Sjælens Udødelighed med Hensyn til den nyeste Litteratur fra Poul Møller, den stod efter min Mening et godt Stykke over Martensens; thi Poul har jo en langt stærkere Individualitet¹⁷, og en fastere [p. 3 inc] Verdensanskuelse, der langt inderligere er udarbejdet i hans egen Sjæl, end Daub¹⁸ eller nogen blandt de Andre er det i M:s [Martensens], og denne Verdensanskuelse viser sig ogsaa overalt, som Grunden, hvori »Tankerne« ere fæstede: jeg synes, han er Tidens filosofiske Bevægelser mægtig, men han har egentlig ikke i dette Stykke leveret noget Nyt, og laaner en heel Deel fra den yngre Fichte¹⁹; matematiske Beviser for Sjælens Udødelighed i almindelig Forstand kan der ikke gives, men Visheden om den maa strømme ud fra alle Puncter i en heel og sand Verdensansk[uelse], men Tidens er ikke saaledes færdig, at Udødel.[ighed] kan sættes paa sin bestemte Plads i den. Har Balslev ikke før været vis paa Msks [Menneskets] Udødelighed, tænker jeg, han er blevet det de sidste Dage, han talte med Rikke. Scharling og Engelstofts Fortsættelse af J. Møllers theol. Tidsskrift er nu begyndt med en Afhandling af Tryde²⁰, der vækker nogen Opsigt, men jeg har ikke læst den endnu. Flyveposten bliver ved at være politisk²¹; for nylig har den givet nogle Stykker af Collin²² (anonym) om vore Finantser, og de ere i stor Anseelse, Kjøbh-Posten²³ bruger nu sine Tænder til at knække den Nød; men det lader ikke til, det lykkes. Gamle Hass²⁴ er blevet forlovet med en Gaar[d]mandsdatter ovre i hans

Sogn; han har nylig udgivet en lille Piece »Præsten Giessing og jeg ere ikke Brødre i X [Christo]«, den er meget ringe, i Gade-Dreng-Slagsmaal Stil²⁵; det gjør mig ondt for ham, at han har skrevet den.

Man har i disse Dage meget travlt med Thorvaldsens Museum²⁶, Du vel har hørt, de Danske har i Sinde at opbygge; Thiele, Prof²⁷, har skrevet hans Levnet, som Trykkefriheds-Selskabet har udgivet; naar man blot kan faae samlet ved Subscriptionen 1 Tønde Guld, haaber man paa, at Thorvaldsen selv vil lægge de andre til²⁸; Malerne give Bidrag in natura; men det har naturligviis ogsaa Opposition, og Mynster og Kolderup Rosenvinge høre til den. — Lyceum gaaer ret godt for Øieblikket; det er i Almindelighed interessante Aftener, vi tilbringe sammen derinde; der er temmelig meget Liv, ogsaa noget Aand; Buntzen²⁹ er hidtil taus; Hornemann gjør godt ved Convivierne, og jeg troer næsten, han er den fælleds Yndling, skjøndt ikke just den Dygtigste blandt dem alle; Carl Bernh[ardts] Noveller gaae i Lyceum under Navn af Buntzens; vi have faaet Brev fra Fenger og Kaiser i Wien. Dr. Schach³⁰ er blevet Catechet hos Faderen, og hans Svoger udgiver Reformations Taler³¹. — Carl fra Knebel kom da op til Balslev, vi have havt et Par Linier fra ham; hvor det maa være tungt for B. at være deroppe nu saa ene; det maa da have stor Indflydelse paa hele hans Liv, at han saa tidligt mistede hende. Hvorlænge bliver Du i Bonn? Din Fader sagde forleden, at Du maaskee kom til Danmark, inden Du reiser til England³²; har Du nu bestemt det? Kommer Du, ahner Folk vel sagtens den rette Grund, men det kan da ogsaa være det Samme. Din Fader har det, som sædvanligt; der var Selskab for Frederik og Julie paa hans Geburtsdag³³.

Far vel! N. L. Din Emil.

[Udskrift som paa det foregaaende Brev.]

V

Kbhvn. d. 3 Juni 1837

Kjære Ven!

Det er længe siden, jeg skrev til Dig, og jeg længes efter at tale lidt med Dig; den sidste Tid er i Travlhed løbet fra mig, da jeg havde overtaget mig en Deel af Rørdams¹ Informationer i det Mindste for i Sommer, mens han reiser om her i Danmark, for at Folk kan gjøre ham enig med sig selv, om hvad han nu skal foretage sig, og for at faae sit Bryst friskt igjen²; baade jeg selv og Andre have tit beskyldt mig for at være sky for Verden, nu tvinger jeg mig selv til at komme lidt mere i Berøring med den, og lidt mindre krybe ind i mig selv, og jeg faaer at vide, hvad godt der er med den Slags Praxis; jeg har ogsaa oftere udarbeidet Prædikener til Tuborg³, og de tage mig Tid op, da jeg stundom maa tigge mig til hvert Ord, jeg nedskriver; men jeg troer neppe, jeg har Ret til at bortgive saamegen Tid til Ting, der ligge udenfor mit egentlige Studium; thi jeg maa naturligviis blive ved at bygge paa mit Babelstaarn, skøndt Fanden tit stiger op for at nedrive, hvad jeg med Møie har opbyggt; Menneskene har jo til Straf for det første Babelstaarn faaet Lyst til at bygge et nyt; og hver Enkelt bygger sig selv et ved Siden af det store, og jeg maa bygge med, hvor langsomt det end gaaer; jeg har ogsaa hørt sige, at ved Verdens Ende skal der staae et bygget, der kan blive staaende, og blot behøver at forklares, men om det er sandt, kan jeg ikke vide, før Verdens Ende er kommet, eller rettere, naar den er forbi.

Undertiden glæder mine Informationer⁴ mig, naar jeg kan komme ind i den lette, flagrende Verden, fuld af Martsvioler, hvori nogle af mine smaa Piger leve; saa phantaserer jeg med dem; men jeg kan ikke hengive mig til Sandheden af, hvad jeg lærer dem, fordi den ikke som saadan tilfulde er til for mig, og jeg maa derfor bestandig indhulle mig i en Illusion, men ogsaa bestandig være

i Frygt for, at dens Kreds skal blive sprængt af mig selv. Tuborg interesserer mig meest; jeg kom derud paa den Tid, da jeg ikke længere kunde være tilfredsstillet ved Poesien i Bøger ell. [er] i mine egne Drømmerier; dersom jeg ikke fandt den igjen i Livet, risikerede jeg, den ganske vilde forsvinde, eller blive et fjernt Hiinsides, jeg blot engang imellem ganske hemmeligt kunde flyve over til, abstraheret, som Fichtes Idealisme⁵ bort fra al Virkelighed; en poetisk Side har den lille Pige-Menighed derude, og den flygtige Berøring, jeg i Begyndelsen kom med den, da jeg neppe fik den at see, skjøndt jeg skulde staae i et nær Forhold til den, tiltrak mig endnu mere; og selv hyllede jeg den for mig, saa godt jeg kunde, ind i Poesien; de laae rigtignok syge i Sengene, men allerede det udvortes Gentile [p. 2. inc.] derude borttog det Ubehagelige derved, om der end blev lidt melancholskt tilbage; et smukt Hoved kan desuden gjerne sidde paa et skjævt Legeme; og jeg lærte blandt dem, at de og vel sagtens mange Andre, om end ikke just Alle, egentlig har 2 Legemer; det ene laae sygt og skjævt i Sengen, og blev spændt fast, det andet viste sig uden Pukkel, i al sin unge Ynde for at tale med mig, saa fiint var det, at ikke alle Øine kunde see det; og med disse Legemer No. 2 havde jeg kun at bestille; og jeg skulde tale i al Fortrolighed med dem, og sige Du til dem og fortælle dem, at vi skal holde af hverandre; nogle af deres bedste Øieblikke skulde just de være, naar jeg besøgte dem; men jeg skulde da ogsaa selv lægge dette Legeme bort paa Veien ud til dem, ikke røre dem med den fineste Silke-Handske, men kun med den Haand, der hører til Legemet No. 2 og at give dem deres bedste Øieblikke var at forlange særdeles Meget af mig selv; jeg har engang været en lille Smule forlibt, som Du veed; nu er jeg det desto værre ell. [er] desto bedre ikke, men min Følelse for min lille unge Menighed maa ligne noget Din for A.M. [Anna Mathea], hvor forskjellig den end ogsaa maae være, fordi det kun er i et Capel, jeg skal tale med dem; men Du bryder Dig vel

ikke om at høre længere om Tuborg; de derude ligge mig paa Hjertet, og jeg vil gjerne gjøre dem alt Godt; naar blot ikke den forbandede Illusion kom og forvirrede.

Fra dem, Du helst vil høre om, har jeg kun meget lidt at fortælle; A.M. har været det Meste af Vinteren herinde, og Folk har forlibet sig i hende, har jeg hørt i Lyceum, men om hun ogsaa har forlibet sig paa Ballerne, har jeg ikke hørt; i Pintsen har Brøndsteds⁶ rimeligviis været paa Ise-linge og fra Vindverne at slutte, som min Vei næsten daglig falder forbi, ere de der endnu; men med dette meget lidet maa Du ogsaa lade Dig nøie; thi Du veed vel, at Rikke Br.[øndsted]⁷ er offentlig forlovet med Treschow, og at Brøndsted den unge⁸ har forlovet sig med sin Cousine; man siger, at Treschow skal op til Godserne i Norge; hans Fader har vundet sin Proces for Underretten. Knuth⁹ har havt Bryllup og er reist bort, men Moltke¹⁰ skal have bragt hans Godser i fuld Confusion. Aagaard¹¹ har jeg ikke seet i meget lang Tid. Din Familie lever ret godt. Julie¹² har været lidt syg, men kommer sig af Homöopathie.

I Søndags havde 28. Mai Selskab sit Gilde¹³; men det er underligt, at de endnu ikke har lært at holde dygtigere Taler; Floskler over de sædvanlige Themaer vrimle de af; og hver Gang de bliver nævnet, har Folk nu lært at give et Chor af Klap og Bravo; Algren-Ussing¹⁴ udmærkede sig ved sit stærke Bryst og sine sædvanlige Interjectioner. —

Man fortæller, at Dahlstrøm¹⁵, om Du kjender ham, en Jurist, er blevet forlovet med den Flinkeste af Ørstedes Døttre; han [p. 3. inc.] er i Lyceum; vore Samlinger der ere nu forbi; de have været gode i Vinter, og vi have Alle glædet os til Onsdag Aften; sidste Gang blev der oplæst et Brev til Fenger og Kaiser, som Svar paa deres Skrivelse; Hermansen havde conciperet det, og det vandt almindeligt Bifald; i Morgen skulde vi samles i Anledning af en Tour, der er foreslaaet, vi i Fælleddskab skulle gjøre til Kullen; vi har allerede udmalet den saa godt, at den neppe bliver bedre i Virkeligheden; der er udvalgt Embedsmænd med

Hensyn til inden- og udenlandske Magter, og vi har glædet os til at see Hornemann og Hermansen danse nøgne i Maaneskin paa Kullen; derfra skulde Touren gaae til Lund, hvor vi i Forveien vilde indbyde til en stor Disputats med de lundske Studiosi og Professorene, der da skulde ende med et dygtigt Gilde, de skulde gjøre for os; Touren sk[u]lde vare i 4 Dage; men jeg er bange for, den gaaer reent overstyr, da de allerede begynde at klage over Mangel baade paa Tid og Penge, saa vi vel komme til at indskrænke os til en Skovtour; en Reise til Kullen af Lyceum kunde blive fortrinlig, og vi ville længe have godt af den; vil Du være med?

Heiberg¹⁶ er nu ved at udgive et philosophisk Tidsskrift; det er vel nærmest den hegelske Philosophie, der skulde reise herind: i første Hefte kommer der en Afhandling af ham selv i Anledning af Rothes Disputats¹⁷, en dito over Hertzes nyeste Stykke, Svend Dyrings Huus, og nok en af Martensen over Lenau's Faust¹⁸; Martensen kommer meget til Heiberg; men han er da sprunget ud over Hegel¹⁹ for længe siden; hans Disputats er nu hos Facultetet og kommer vel snart²⁰. Hertzs Stykke gjør megen Lykke, allerede 2det Oplag er under Trykken; det er romantisk, med meget smukke Vers, og enkelte Steder har han overgaaet sig selv i Lyrik; Kjæmpevise Stilen er vedligeholdet gennem det; men Heiberg vil vel fortælle, at det mangler hele den ironiske Side; jeg synes, at flere af Charactererne ere falske, og alt muligt Rædsomt er opdrevet i det. Kommer Du i August? Jeg vil gjerne tale med Dig; har Du igjen havt Brev fra Din — — —²¹

Lev vel. Din Emil.

Udskrift:

S. T.

Hr. Magister M. J. Hammerich

Addr. Dr. E. Henderson²², 26 Canonbury Square Middlesex.
rettet til: 44 Devonshire Street Queens Square

London.

VI

Kbhvn. d. 20 Juli 1838.

Kjære Ven!

I denne Tid boer jeg alene i hele Huset; alle de Andre ere reiste paa Landet til den fynske Farbroders Jubilæum¹, og jeg kan dandse og synge, lige saa høit, jeg lyster uden at forstyrre Nogen; Dagligstue og Sahl og Contoir har jeg gjort til mit Studerekammer², og jeg glæder mig nu til at spadserere lidt op og ned i det med Dig; Du skrev, Du ventede halvt, jeg skulde være død, og et Øieblik var jeg i Tvivl om, jeg ikke skulde lade Dig blive i Illusionen og skrive mit Brev fra Underverdenen, men det vilde jeg dog ikke, da jeg frygtede for, Du i saa Fald slet ikke skulde faae det. Jeg gaaer ellers og er lidt ængstelig i disse Dage; thi de Andre skulde træffe Carl Balslev³ i Fyen, men da de kom dertil, havde han faaet Typhus og laa farlig syg, og jeg var i Dag halvt bange for at gaae hjem og læse det Brev, jeg ventede, men der var intet kommet; Du kan vide, at jeg er kommet til at tænke paa min Søster⁴ og hans Broder⁵; dog haaber jeg, han skal komme sig, og faaer jeg et nogenlunde godt Brev, har jeg i Sinde at reise en Tour til Skaane, Halland og Blekingen i min Ferie; især i Blekingen⁶ skal der jo være saa smukt, og det er forfriskende at komme saa langt bort, at man hører Folk tale et fremmed Sprog.

Du spurgte, om jeg havde sendt Noderne til Iselingen; det var rigtignok noget seent; et Par Maaneder laae de paa min Pult, og en Billet til den lille Anna Mathea i den; men da jeg forleden fik Dit Brev, og Din Fader⁷ just nu reiste ud til hende, bad jeg ham tage dem med; den gamle Billet tilintetgjorde jeg og skrev en ny⁸, hvori jeg bad hende om Forladelse for min Seendrægtighed; jeg havde ogsaa en Hilsen til hende fra En af hendes Bekjendte, en Jfru Fahnø⁹, hvis Navn Du maaskee har hørt; jeg har kjendt hende fra

Tuborg, hvor hun har ligget i Cour og hørt mine Prædikener. Jeg længes ellers stundom lidt efter den lille Amthea; jeg blev glad ved at see hendes glade, milde sjælerene Ansigt, og jeg vil gjerne see det igjen og tale lidt med hende. —

Mine Studier¹⁰ ere gaaet lidt langsommere i den sidste Tid; i den varme Sommer arbejder man ikke saa muntert; men jeg har en virkelig, anonym Novelle¹¹ under Arbeide, og hvis det kan interessere Dig, da er Indholdet: en Hytte paa den nordre Fjeld-Side af Vestfjorddalen med Udsigt over den; uden at nyde Noget har en Eremit¹² siddet derinde 7 Dage og 7 Nætter, og spundet sine Tanker til fine Traadder, hvor af han vilde flette et Garn til at fange vor Herres Lax med i den store Fos; han havde 2 Døttre, af hvilke den Ene heed Angest og den Anden Bæven¹³; de syslede gjerne om ham, men de sidste Dage gik de syngende om mellem Klipperne og plukkede Jordbær; da den 7de Nat var forbi, tørstede han, og han gik ud for at drikke af den Bæk, der løb tæt udenfor hans Hytte; da saae han de 2 Piger hænge hver i sit Grantræ¹⁴; han stod hele Dagen i Døren ubevægelig, og Pigernes Aandepust blev til Skyer, der steg op og løb rundt om Gousta¹⁵; men det sidste Aandepust, da Sjælen fløi bort, blev til en Sky saa mørk, og den hævede sig høit og blev ombundet af Regnbuen, og sank atter ned i Dalen, og aabenbarede, hvad den skjulte i sig; den blev til Kappen om en lille Pige, som stod der med blaa Øine; det var Frimodighed, og hun løb hen til Eremiten og trak ham hen til Bækken, og satte sig paa hans Skjød, saa hjalp hun ham om Natten med at begrave de Døde, de gjemte dem bag ved Hytten og hun fangede to Gjenfærd¹⁶, da de vilde flygte hjem ved den første Morgen, og hun satte dem til Gravminde paa deres Grave; hun var sprunget ud som et lille Barn, men voxede hurtigt; hver Middag blev hun fuldvoxen, men blev mindre om Eftermiddagene, og om Aftenen var hun et lille Barn igjen, der løb og legede omkring Eremiten; en Aften førte hun

ham ned til Elven, og de tog 3 Træer, der kom drivende i den og bandt dem sammen, og satte sig paa dem saa seilede de ned ad Elven, men til deres senere Skjæbne har Folk i Dalen Intet hørt. Indledningen fortæller om, hvorledes de 2 første Døttre voxede op og legede sammen og begyndte at bestyre Huset. Themaet er, at [p. 2 inc] Angest og Bæven ere den Hellig Aands første Naadegave, bestemt af sin Fader til at escortere Frimodighed frem, og Mottoet er: see Tiden kommer, Tiden gaaer, en Kirke i det Fjerne staaer¹⁷ (Oehlsenschlägers St. Hans Aftenspil). —

For Resten er mit Arbejde det Sædvanlige; Tuborg er endnu det interessanteste Partie for mig; der er i den sidste Tid kommet lidt Kulde, men den var nødvendig, for at det kunde blive lidt svalere derude, og naar det er kjølt, arbejder man bedst; men, kjære Martin, det Foregaaende har jeg skrevet til Dig for at komme lidt i Balance, og Du kan nok vide, hvad der ligger mig paa Hjerte, Du kommer derved til at høre kun om mig selv i dette Brev, men det var jo det, Du vilde, og sanke Smaa-Nyheder og skikke saa langt bort, har jeg nu ingen Lyst til; Dine Bebrejdelser for min Taushed ere vel halvt, men kun halvt fortjente, og Du har jo gjættet Grunden til den; thi modsatte Tanker har i mit reflexionssyge Hoved næsten daglig givet hverandre Gift, men nu vil jeg aflægge mit hemmelige Skriftemaal for Dig; Du er jo den Eneste¹⁸, for hvem jeg nævner hendes Navn, og selv i dette Øieblik er jeg halvt bange for, Nogen skulde staae her og kigge mig over Skuldrene; Alting gaaer nu sin jævne, langsomme Gang, og hvis Frygt for Balslev ikke foruroligede mig, var jeg nu glad.

Et Par Dage efterat Du var reist, gik jeg ud til hende, da jeg havde ventet en halv Snees Minuter, kom Tanten og gjorde Undskyldninger, hun havde samlet til Skidentøi, og vidste ikke, det var mig; men hendes Niece var ude; da jeg havde siddet $\frac{1}{2}$ Times Tid og hørt hende fortælle om sin Familie, gik jeg; min Hilsen til Niecen gjemte jeg, til jeg var kommet hen i Døren og jeg syntes, jeg kunde see,

hun blev glad over den. 14 lange Dage gik, da kom jeg igjen og bankede paa; da lukkede hun selv op og blev ganske forlegen, hun var ene hjemme, det vil sige, Tanten laae syg i Sidekammeret, og Døren stod aaben, og der var saa sygeligt, at jeg neppe turde trække Aanden frit; jeg kunde mærke, hun var bange for Nogen skulde komme og see mig ene med hende; men jeg satte mig ganske roligt ned; hun var uenig med mig i Alt, hvad jeg sagde; jeg bragte Din Hilsen, men hun tog ganske koldt mod den og Anna Matheas; jeg hørte Tanten give sig ved Siden af, og gik bort mere syg end hun; da den blaaøiede fulgte mig til Døren, syntes jeg hun saae ud, som hun vilde bede mig blive hele Aftenen; men hun viste, hvor fremmed hun var mig; thi hun bad mig komme igjen en anden Gang. 14 lange Dage gik paa Ny, da stod jeg igjen udenfor og bankede paa; Tanten sad og syede paa et stivt Snøreliv, og hun fortalte mig, de skulde reise den følgende Morgen, og hun skulde pakke ind og skrive til sin Søn i Messina; men jeg blev dog siddende, og lidt efter bad hun Jomfruen kalde paa Niecen, der var gaaet hen for at hvile sin Rygrad; hun kom strax og jeg var der en glad Time; hun gik og syslede om i Stuen og skrællede Frugt til mig; jeg fortalte hende, at jeg havde forlibt mig i nogle Huse paa Christianshavn, dem Jacob Holm har bygget, og hun blev ganske [rettet til: halvt] forstyrret ved at høre det Ord »forlibt« i min Mund, der havde været Ildløs i hendes Gade, og jeg fortalte, [at] jeg altid vendte Hovedet først mod Christianshavn, naar jeg hørte Vægterne pibe; men hun saae først mod Kjøbenhavn; da jeg vilde gaae, klagede Tanten over sit Helbred, og jeg vendte mig til den, jeg tænkte paa og spurgte, om det ikke er sandt, at stundom naar man forlanger Meget, faaer man Meget, hun taug stille, og Tanten svarede med En af disse uarticulerede Lyde, der kan sige Ingenting og grumme Meget, — og disse Ubetydeligheder har jeg siden pillet fra hverandre, og skriver dem nu til Paris; — vil Du høre videre? Da jeg gik, ønskede Tanten mig, at jeg ret maatte

faae en behagelig Sommer og fornøie mig paa min Reise; det var [p. 3 inc] i Mai, troer jeg, og jeg havde fortalt, at jeg ikke kunde reise, før sidst i Juli. Dog det er sandt, før dette Besøg, traf jeg dem en Dag paa Udstillingen, og gik lidt om med dem; vi vare meget galante mod hverandre, men dog fortalte den blaaøiede mig, at da hun var lille, boede hun i det samme Huus og de samme Værelser, hvor jeg nu boer; saa vilde hun drømme om mig, kjender hun Localet.

Nu kom et Par Maaneder, jeg ikke vil skulle vende tilbage; thi jeg lignede Dig lidt, da Du var i Bonn; hendes Landtour varede kun 14 Dage, men jeg saae hende aldrig; de Øvrige fra Tuborg kom dog undertiden derud, naar jeg var der, men hun aldrig; jeg skrev hyppigt Breve til mig selv, for at faae Magt over mig selv, og blev derved ogsaa koldere; eengang skrev jeg ogsaa til Dig, men det har jeg tilintetgjort; thi Stemningen var nu forældet; jeg vilde tvinge mig selv til at kunne leve som Eremit, og vil det endnu; thi først naar man er kommet saavidt, at man kan det, behøver man det ikke; men hun trængte sig bestandig ind i min Hytte, og blev mine Tanker til en tung Byrde, de dog hverken vilde eller kunde kaste fra sig; engang fortalte de mig ude paa Tuborg, at jeg var blevet forlovet; det var Fru Langgaard¹⁹, og hun sagde, hun kjendte min Kjæreste, og hun kjender ingen af mine Bekjendte, uden hende; men jeg blev derved endnu mere bange for paa Ny at lede hende op, og jeg begyndte at sammenligne hendes Øine med alle de andres, jeg kjender; Du seer, jeg skriver ærligt — den forrige Gouvernante paa T[uborg] fortalte, at hun havde ingenlunde noget dybt Gemyt, og Tanten var altid syg, og jeg blev tilsidst inviteret i Selskab med hende paa T[uborg], men udeblev; engang traf jeg hende i Kirken, men hun skjulte sig bagved de Andre, og jeg troer næsten, at jeg kunde reise roligt bort, uden at have talt med hende, men i Mandags tog jeg min Silkevest paa, og gik ud paa Christianshavn; hun og Tanten vare begge hjemme; og vi talte om Vind og Veir; da jeg havde været der lidt, kom 2 af hendes Cousiner, der saae noget

forundrede paa mig, men slet ikke havde Lyst til at inklade sig videre; de vilde tvinge mig til at gaae først, og jeg vilde tvinge dem dertil og jeg vandt; da de vare borte, begyndte hun at dække Thebordet, og Tanten spurgte mig, om jeg havde forsvoret at blive hos dem om Aften[en]; men jeg fortalte dem, jeg skulde hjem og skrive til min Fætter; alligevel blev jeg der endnu $\frac{1}{2}$ Times Tid, og talte saa frit med hende, som havde vi talt med hinanden i lang Tid hver Dag; og jeg fortalte hende, jeg kunde ikke blive længere, thi jeg skulde hjem og skrive til Anna M.[athea]²⁰, og hun gav mig mange Hilsener med til hende; gid baade Du og hun og AM nu vare her, saa vilde jeg læse dette Brev for hende og Du kunde supplere det. Men jeg seer, det er blevet meget sildigt i Aften og jeg vil skynde mig med at ende det.

Monrad lever vel; han kommer nok snart til at reise, han har travlt med sin Disputats; hvordan hans Kjærest er, veed jeg ikke; han gjorde hendes Bekjendtskab, da han skulde være Verlins²¹ Respondens, og inden nogle faa Uger var han forlovet; en Maaned i Forveien havde hun slaaget op med sin første Kjæreste²², der skal have været temmelig indskrænket.

Søren Kjerkegaard²³, lever ved det Gamle; han har nylig skrevet et Stykke om Andersen²⁴, der skal ind i Heibergs Perseus²⁵, det er i lidt tungfærdig Stiil, men ellers dygtigt.

Lyceum skulde have været [paa] sin Skovtour for nogle Dage siden, men saa døde Hermansens Moder²⁶, og Rask²⁷ gjorde Vrøvl, og Lind²⁸ lidt med, og Touren gik over Styr, til de gamle Lycenseres store Sorg; imidlertid kom vi tit sammen i den Anledning, sidste Gang drak vi ved Lys i Haven, og Lyceums gode, gamle Genius besøgte os; Touren skal nu være efter Ferierne, men saaledes at opsætte den, er jo at give den Naadestødet.

Hils Fenger og Kaiser fra mig, men dette Brev kommer dem ikke ved; de, der leve det friske, sunde Sommerliv paa Jordan, kan ikke taale den sentimentale Luft, de bilde dem ind, der er paa mit Kammer, endskjøndt jeg hver Dag

lukker Vindver op, og den mindste Tanke af et hemmeligt Skriftemaal bringer Præsten i Slaveriet²⁹, naar han aabenbarer den.

Lev vel, kjære Martin, og studeer over mig.

Din E. F. Boesen.

[Tilføjelse i Margen:] Jeg har faaet Brev fra Fader³⁰. Balslev er i Bedring, og jeg reiser til Blekingen.

[Brevet har ingen Udskrift.]

VII

Kjøbenhavn, d. 16 Febr. 1839

Som jeg haaber min trofaste Ven!

Vor Brevvexling var nær gaaet i Staa. Men jeg hører, at den lille A.M. [Anna Mathea] har været her og lovet at tage Bud med til Dig. Din kjæreste danske Pige har sagt mig, at Du har det godt paa Floden og Jorden. Alt staaer jo ogsaa i Blomster, om det saa er Violerne og Pinteliljerne i Dine Minders Hytte, og naar Du kommer tilbage staaer her i Haven et Lysthuus bygget af røde Roser. Jeg lever ret vel og er ret glad. »Hende« saae han sidst paa et Bal ude paa Landet; de blaa Øine forfulgte ham, og hun bød ham Plads i sin Vogn tilbage til Byen; men han dansede ikke, tog bort en Time før de Andre, og gik alene. Han har ikke talt med hende det sidste Fjerdingsaar, men han er faret vidt omkring, over Bjergenes Toppe, under Flodernes Leie, under Bjergenes Rødder; nu ligger han syg oppe mellem Bjergene og bliver pleiet af gamle Munke, med bittere Urter og usyret Brød, og skriver paa en Afhandling om det andet Led af Fristelses-Historien, om Englehænderne, men hun er bagtalt¹. —

Jeg har været syg en 6—7 Uger, stærk Tandpine og Hovedpine, men har nu slaaet et Par Tænder ud af Hovedet; skjøndt Roden er blevet siddende af den værste, tænker jeg dog, den ikke skal gjøre mig Skade. —

Louise² er blevet forlovet med Balslev; en heel Deel Falliter har trukket Frederik³ med sig, men han kommer nok i Gang igjen; »op og ned, ned og op, Pigens Fod, Træets Top.«⁴ Jeg haaber, Du ikke er altfor fastende, naar Du faaer disse Ord; Tankerne over vort Liv har beruset mig i dette Øieblik, og jeg har ikke Tid til at blive nüchtern igjen. — Jeg vil nu herefter gjøre noget Gavn blandt Menneskene. Lyst for, mørkt bag.

Kjære! skik mig undertiden en venlig Tanke.

Lev vel. [Lacune: kjære] Martin, hils Grækerne⁵.

Din Emil Boesen.

S. T. Hr. M. J. Hammerich⁶.

VIII

39? ¹

God Dag!

Du kommer til at gaae herom engang i Dag og gratulere mig; Du kan træffe mig næsten hele Tiden, i det Mindste fra Kl. 7 og til Kl. 1².

Hils den lille Amthea.

31 Marts

Din E. Boesen.

IX

Kjøbenhavn, d. 15. Juni 1840.

Kjære Martin!

Da jeg før gik paa Gaden og tænkte paa i Aften at skrive Dig til, var jeg i det fortræffeligste Brevlune; nu jeg har siddet et Par Timer paa mit Kammer og det allerede er blevet sildigt, har de alvorlige Tanker begyndt at sværme omkring mig, og jeg er mest oplagt til at skrive Dig et ganske ærbart Brev til; saadan vexler saadan det Alt indeni, som udenfor; snakkelysten Brevlune og besindige Tanker, vexler bleg, betænksum Studere-Stemning og blussende Tanker, Livets balstyrige Rundtomkring og det stille, fjerne Ideal,

Indbildning og falsk Prosa, Alt imellem hverandre; ak, Kjære! hvem der var i Ro og stod fast paa sin Post og skuldrede skarpt. Dog det var ikke derom jeg skulde skrive, skjøndt jeg seer, at Du ogsaa ønsker en fastere Stilling¹. Men da det er Anna Matheas Geburtsdag i Morgen, vil jeg først gratulere og ønske, at den Dag maa være saa smuk som den smukkeste, Du nogensinde har drømt om, og for Resten al muelig Glæde; 2 eller i det Mindste 1 Minut skulle I tale sammen om mig, enten det er godt eller ondt, I da have at sige. —

Som Du bad mig, har jeg forhørt mig om Adjunct-Posten ved Latinskolen²; jeg har nemlig været hos Olsen³ og hos Nissen⁴ og hos Assessor Viinholdt⁵, men der var Ingen af dem hjemme, og de kom ikke hjem i Aften; da jeg gik fra den Sidste, mødte jeg Adjunct Jensen⁶, Monrads Svoger, [p. 2. inc.] men han sad saa tilfreds paa sin Vogn, at jeg syntes, det var en Skam at forstyrre ham; jeg vidste nu ikke, hvorfra jeg skulle skaffe Dig nogen Efterretning, men da jeg vilde gaae hjem, traf jeg paa Ostermann⁷, og han gav mig nogen Oplysning, om end ikke synderlig mere, end Du veed i Forveien; han søger den selv, og haaber sikkert at faae den, thi han kjendte ingen philologisk Candidat, der vilde gjøre ham den stridig; Esbensen⁸, der var oppe sidste Gang, søger den vel ogsaa, men kunde jo ikke blive ham foretrukket; der skal læses Hebraisk i de øverste Classer, Græsk og Latin i 2den eller 3die eller dem begge, 4 Timer daglig og 400 Dl. aarlig, som han meente; Ansøgningen skal stiles til Universitets-Directionen; men om Rectoren har noget med den at gjøre, vidste han Intet; han troede ikke, det hastede meget stærkt, før Ferierne skulde den Nye neppe begynde. Jeg skriver disse Linier i Aften, thi i Morgen faaer jeg ikke Tid til andet, end at sætte faae Linier til, om jeg skulde faae nøiere Underretning; men jeg skal gaae til Olsen og spørge ham ud. Det vilde være en stor Fordeel for Dig at kunne blive her i Byen; skjøndt jeg er halvt bange for, at vi vænne os saaledes til det

troløse Kbhvn, at vi aldrig finde os tilfredse ved at reise bort herfra. —

For nogle Dage siden stod der i Kbhvns-Posten⁹, at Studenter-Samfundet¹⁰ er blevet hævet af Directionen¹¹; men det lader til, at det var et falskt Rygte; dog skal der være temmelig ivrige Forhandlinger baade mellem Consistorium og Direction¹², og mellem denne og hans Majestæt.¹³; man [p. 3 inc.] fortæller, at Hansen¹⁴ havde været hos ham, og stemt ham for det, men derefter var Steman¹⁵ gaaet til Rothe¹⁶ og havde sagt ham, at han skulde vise, at han ikke sad der som Peer Tot, der lod de Andre gjøre, hvad de vilde; og da han derefter havde været hos Kongen, blev Hansen igjen hentet, og var hos ham i 3 Timer, men af deres Conferents har man kun det at fortælle, at Kongen spadserede jævnlgt op og ned af Gulvet med de Ord: det er ogsaa et satanisk Selskab, det maa Fanden have stiftet; Du kan deraf slutte Dig til, at Du staaer i temmelig nær Forhold til Fanden. —

Anden Pintsedag blev jeg kjed af at være her i Byen og gjorde en meget smuk Tour ud til Liunge¹⁷; jeg kom tilbage derfra i Torsd.[ags.] Fenger fulgte med ind; han skulde til Missionsmødet¹⁸ herinde, og da jeg i Fredags Aftes kom hjem, laa der et Brev til mig fra Sophie Kalterborn¹⁹, barnligt, tillidsfuldt, fremmed, ja [Lacune: lidt] koldt, og dog venligt.

Hils Anna Mathea mange Gange, jeg haaber, at Din Kjæreste er og vil blive min Veninde.

Lev vel! Du behøver neppe at haste herind paa Torsdag for Adjunct-Postens Skyld.

Din E. Boesen.

I Morges traf jeg Olsen; Adjunct Posten skal for det Første være vacant i 6 Uger og Nissen forlader ikke Skolen før Efteraaret²⁰, Rectoren har Intet ex officio med Besættelsen at gjøre; men hans anbefaling har betydelig Vægt

det er Hebr[aisk,] hvor det læses i Skolen og Latin og Græsk i 3die B, hvori der skal undervises.

Udskrift: S. T. Hr. Magister M. J. Hammerich
Iselingen ved Vordingborg.

fr.

X

Kbhvn. d. 19 Juli 1840.

Kjære Martin!

I allerstørste Hast vil jeg skrive Dig nogle Linier til, da Du venter dem; jeg har de sidste Dage neppe havt Tid til at trække mit Veir; i Morges gik jeg ud, før Du var staaet op, er kommet hjem i Mørkningen og skal i Morgen paa Tuborg og reiser paa Mandag. —

Min Dimisprædiken¹ blev jeg da færdig med, jeg fik Theodor Fenger² til at skrive det ene Exemplar for mig, lærte udenad paa Ramse, og holdt den i Gaar i Trinitatis³, ikke Een i Kirke uden Censorerne⁴, Fader og en Klokker; da jeg kom paa Prædikestolen tog Censorerne mig først i nøie Øiesyn, hvorledes min Holdning var, saae da efter i mine Papirer, om jeg sagde, hvad jeg havde skrevet; men da jeg saae det, begyndte jeg at extemporere til stor Forskrækkelse for dem, da de ikke kunde finde, hvad jeg sagde paa Papiret, jeg talte hverken til dem eller til mig selv, men hen i Vind og Veir og declamerede det bedste jeg kunde, da der var god Ressonants imod Murene; den hele Scene var mig til Forargelse⁵, jeg var glad ved, at der Ingen var tilstede uden de Nævnte og Vor Herre, altsaa Ingen, der vilde forlange nogen Inderlighed af mig under saadanne Forhold, jeg holdt ingen Bønner, og da jeg var færdig, takkede de mig og gav mig min Character: Laudabilis. Derpaa fik [p. 2. inc.] jeg med Vished at vide, at der ikke skal nogen Præst med Fregatten⁶ og jeg kunde altsaa ganske have sparet mig min Uleilighed, i det Mindste for denne Gang.

Jeg kan hilse Dig fra O. Lehmann⁷, jeg traf ham og hans Søster og en Frøken Kaltenborn i Dag, da jeg var ude at informere paa Tuborg; den sidste vilde blive der til i Morgen, og høre paa vor Tjeneste. Ak, min Søn Tobias, Du har Meget, naar Du har lidt med Nøisomhed og aldrig drømme om Kongeriger!

Paa Mandag tænker jeg da at reise til Stettin, Berlin⁸, Dresden & ct; skal jeg hilse? Du bliver vel neppe længere end 4 Uger borte, og hvis Du kommer til Byen igjen førend jeg, vil Du da ikke informere nogle Timer for mig⁹, og paatage Din en Tjeners Skikkelse? Th. F. [Fenger] vil give Dig nærmere Underretning. Man taler om, at Hermansen skal kaldes tilbage¹⁰.

Farvel! Jeg agter nu at reise fra det virkelig Skjønne, og vil aldrig oftere forlade det Virkelige, om jeg end mister Noget af det Skjønne derved. Du skal ikke hilse Anna Mathea.

Din Emil.

[p. 3. inc.]

Til Anna Mathea Aagaard.

Uagtet Anledningen til at De skrev nogle Linier i Hammerichs Brev kun var, at De vilde fortælle mig, at han havde hilst mig uden Deres Tilladelse, det havde De ikke bedt ham om, vil jeg dog takke Dem mange Gange, een Gang for hvert Ord, De skrev og mange Gange fordi De, da De saae den falske Hilsen, vilde sende mig en virkelig, et venligt Nik, en venlig Tanke¹¹.

Deres E. Boesen.

[Udskrift: som forrige Brev.]

Noter.

I: Brevet af 20. August 1836.

1) Efter at have forsvaret sin Magisterafhandling om Ragnarok-mythen rejste Martin Hammerich ved Midsommertid 1836 paa Studierejse til Tyskland, hvor han bl. a. læste Sanskrit i Bonn hos A. W. Schlegel; jfr. Fr. Hammerich: *Et Levnetsløb*, 1882, S. 339f. Om Martin H.s Glæde over Kunstsamlingerne i Dresden fortæller et Brev derfra af 28. 6. 1836 til Broderen Frederik; særlig har Rafaels Madonna betaget ham. Ny K. S. 3405, I. 4°.

2) Kants Betegnelse »das melancholische Temperament des Schwerblütigen« (bl. a. i hans »*Anthropologie*«, S. W. VII, 2, 1838, S. 317) havde vundet Tilslutning i Samtidens psykologiske Forskning.

3) Interessant er Emil Boesens Ven, Søren Kierkegaards Optegnelse, Papirer v. Heiberg og Kuhr: II A 230 fra Broderens 33 Aars Fødselsdag, 6. Juli 1838: »Fixe Ideer ere ligesom Krampe f. E. i Foden — det bedste Middel derimod er at træde derpaa.« At den fixe Ide i dette Tilfælde maa være Hosekræmmerens og Sørenes fælles Tvangstanke, at ingen af Nytorvbørnene skulde opnaa at fylde det 34. Aar, er utvivlsomt, jfr. Carl Weltzer: *Peter og Søren Kierkegaard*, 1936, S. 137—40; *Sejer Kühle: Søren Kierkegaard. Barndom og Ungdom*, 1950, S. 171.

4) Emil Boesens Søster Anna Johanne Boesen født 5. September 1805 blev 25. April 1826 gift med sin Fætter Ulrich Sechmann Boesen, fra 1834 Sognepræst i Oxenvad-Jels og 1854 Biskop over Hertugdømmet Slesvig, jfr. Emil Boesen: *Biskop U. S. Boesen*, 1867.

5) I Vigerslev var E. Boesens Farbroder Provst Jens Frederik Boesen, født 3. September 1765, Sognepræst i over 50 Aar 1788—1839.

6) Et fransk Skuespillerselskab gav en Række Forestillinger paa det kgl. Teaters Scene i Sommermaanederne 1836 jfr. »*Dagen*« 12. 8. 1836 Nr. 192 og »*Søndagen*« 21. 8. 1836 Nr. 34.

7) Et slesvigholstensk Testerselskab gav iflg. »*Dagen*« 4. 8. 1836 Nr. 185 en Række Forestillinger i København.

8) »Morskabsteatret med den uforlignelige Pjerrot« omtales i J. Davidsen: *Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn I*, 1880, S. 8 jfr. »*Dagen*« 16. 8. 1836 Nr. 195, der meddeler, at Hr. A. Price udfører »Publicums Yndlingsfigur Pierro«.

9) Forfatteren Jens Peter Tønder, født 1773, som bar Tilnavnet »Gammelt og Nyt« efter et af sine Værker, blev iflg. »*Dagen*« 5. 8. 1836 Nr. 186 fundet død, som det senere opklaredes, dræbt af P. C. F. E. Worm jfr. *Erslew Forf. lex.* III, 1853, S. 614.

10) Hofpræst Søren Schiødt (1791—1836) døde dog ikke, som Boesen skriver, i Kirken, men i sit Hjem, hvortil han var blevet bragt i lidende Tilstand.

11) Den ejendommelige Personlighed Landgrev Carl af Hessen, født 19. Dec. 1744 døde 91 Aar gammel 17. Aug. 1836. Han var Dronning Marie Sophie Frederikkens Fader. »Dagen« 20. Aug. 1836 omtaler Dødsfaldet og meddeler, at der er anlagt Hofsorg i 6 Maaneder.

12) Om Monrads Eksamen se bl. a. A. Nyholm: Religion og Politik, 1947, S. 32. P. Stavnstrup: D. G. Monrad, 1948, S. 34—36. Fr. Barfod: Et Livs Erindringer 1938 S. 167f.

13) Det kan ogsaa hævdes, at D. G. Monrad søgte at chicanere sine Eksaminatorer; i den skriftlige Prøve gik han H. N. Clausen ind paa Livet og ved den mundtlige fejede han C. T. Engelstoft unaadigt af jfr. Fr. Barfod, a. S. S. 167f. Allerede ved P. C. Kierkegaards Disputats 29. Januar s. S. var Monrad traadt op mod Fakultetets Meninger, jfr. nysnævnte Sted.

14) Den senere Professor, Dr. med. C. E. Fenger skriver 23. Nov. 1836 til Martin Hammerich om [RA] et nyligt modtaget Brev fra Monrad, der vidnede om »en afgjort misanthropisk Anskuelse af Verden, som ellers var ham saa aldeles fremmed.« I en Dagbogsoptegnelse af Martin Hammerich 1865 (Aagaard-Hammerich's Arkiv, Rigsarkivet) hedder det, at »Tungsind har ligget Monrad nær«.

15) Ejeren af Herregaarden Iselinge (Krigs-)Assessor Holger Halling Aagaard havde bl. a. Datteren Anna Mathea Aagaard, for hvem D. G. Monrad en Aarrække nærede meget varme Følelser, som den endnu barnlige lille sjællandske Pige med det uskyldige og egersky Sind ikke vakte til at gengælde. Se Bjørn Kornerup: Bidrag til D. G. Monrads Levned II. Persh. Tidsskr. 12 Rk. IV Bd. især S. 67—68.

16) Sognepræst Lauritz Christian Ditlev Westengaard født 8. Juli 1795, cand. theol 1816, Lærer ved Borgerdydsskolen i Kbh. bl. a. for P. C. Kierkegaard, 1819 Adjunkt i Vordingborg, hvor han tog sig af den forsørgerløse D. G. Monrad, for hvem han og hans fortræffelige Hustru blev som et Par Forældre. 1827 blev Westengaard Sognepræst i Pedersborg, 1830 ved Odense St. Hans Kirke. En Række Breve til Vennen Professor, Dr. Jens Møller (Ny K. S. 3000. 4°.) belyser det smukke Forhold, der Livet igennem bestod mellem Præstefamilien og dens begavede Myndling. Ikke mindst er Fru Westengaards moderlige Raad og Tilskyndelser gribende. (D. G. Monrads Arkiv, Rigsarkivet).

17) Det blev i det store og hele ved Tanken om at undervise, da Monrad kastede sig over Arbejdet med sin sproglige Disputats og derefter blev forlovet med en rig Muremester- og Borgerofficersdatter.

18) Søren Kierkegaard var fra Barnsben fortrolig med Emil Boesen og hans Hjem; deres Forældre mødtes paa Salen d. v. s. i Brødremenig-

hedens Forsamlinger i Stormgade, og Søren's ældre Søstre havde været Veninder med Emils store Søstre jfr. Troels Lund: Bakkehus og Solbjerg III, 1922, S. 60f.

19) Om Søren Kierkegaards Studier i disse Aar jfr. Vald. Ammundsen: Søren Kierkegaards Barndom og Ungdom, 1912, S. 91 ff.; Sejer Kühle: Søren Kierkegaard Barndom og Ungdom, 1950, S. 100—102. 1836 prægedes iøvrigt af politiske Interesser, der gav sig Udtryk i Polemikken med Orla Lehmann. Man kan dog med J. A. Ostermann (S. Kierkegaards Arkiv. K.B. D. Pk. 5) nære stærke Tvivl om Søren Kierkegaards politiske Standpunkter var andet end Baser for hans Tankers Bombeflyvere, eller som Ostermann sagde det i sin Tids Stil: »Hans livlige Aand greb enhver Gjenstand i Tiden, og derpaa øvede han... sin glimrende Dialektik og Vittighed.« Søren Kierkegaard staar tilsyneladende selv udenfor Tredivernes kirkelige Strid; han kan 6. Juli 1836 lidt nedladende tale om den grundtvigske Vurdering af den apostoliske Trosbekendelse, og han ser 10. August s. A. Forretningskonkurrence, Strid mellem den gamle og den nye Sæbekælder, i Rationalisternes og Grundtvig-Lindbergianernes Uoverensstemmelser. Pap. I A. 220.

20) Klassiske er allerede Poul Møllers Ord om den lille Kierkegaards altfor store Studieplan Pap. XI, 1, 276 og E. Boiesen er klar over, at Søren Kierkegaard paa et vist Tidspunkt staar i Fare for ikke at blive andet end en »genial Taugenichts« (Kh. Saml. 6. R. V, 5).

21) I sine Erindringer om Søren Kierkegaard (S. Kierkegaardarkivet K. B. D. Pk. 5) hævder Emil Boesen, at det var i Aarene 1840—41, at »det voxede frem i ham til Klarhed med, hvad han selv vilde og formaaede«.

22) Et af Søren Kierkegaards Yndlingsord i disse Aar synes »det abstracte« at være; han søger derigennem at trænge ind til Forstaaelse baade af sin Omverden (det objective) og sin indre Verden (det subjective) f. Eks. i to udaterede Udtalelser fra 1836, formodenlig fra Eftersommeren: »Naar den egentlige Erkjendelse endnu erkjendes for mangelfuld, hvorledes kan da det Abstracte være fuldendt;« Pap. I A. 160 og — med den mørke Yttring om, hvorledes han hjemvendt fra Selskab som Dagens Mand, Vittighedens Virtuos, vil gaa hen at skyde sig (Pap. I A. 161) som et lidenskabeligt Mellemspil — Indrømmelsen af den mislykkede Flugt fra Jeget: »Død og Helvede, jeg kan abstrahere fra Alt, men ikke fra mig selv« Pap. I A. 162. Ogsaa i Søren Kierkegaards Overvejelser over Romantiken dukker »det abstracte« frem; bl. a. 30. November 1836, hvor det hedder: »Naar jeg betragter Sagen aldeles in abstracto, maa jeg ganske consequent komme til det Resultat, at det Romantiske gaaer op i en Classicitet«, men Erkendelsen bliver stykkevis: »Den romantiske Stræben er nemlig en sig selv fortærende, og jeg kan ikke gjøre den evig,

da jeg da fik en Evighed bestaaende af en uendelig Mængde Momenter — dog Alt dette in abstracto.« Pap. I A. 294.

23) D. G. Monrad og Søren Kierkegaard var Studenter fra samme Aar, 1830, Emil Boesen fra Aaret før; Monrad havde gaaet til latinske Taleøvelser hos P. C. Kierkegaard (Carl Weltzer: Peter og Søren Kierkegaard, 1936, S. 90) ved hvis Disputats han, som ovenfor berørt, udtalte sig stærkt rosende. Søren Kierkegaard lider utvivlsomt af Underlegenhedsfølelse overfor sin jævnaldrende Studiefælle. »Min Situation, da jeg vilde laane Penge af Rask, og Monrad kom« Pap. I A. 188.

24) Som den første i Universitetets 357-aarige Historie havde cand. theol. Martin Hammerich faaet Kongens og Konsistoriums Tilladelse til at indsende og forsvare en paa Dansk skreven videnskabelig Afhandling: »Om Ragnaroksmithen og dens Betydning i den oldnordiske Religion.« 1836 jfr. Carl Weltzer: Omkring Søren Kierkegaards Disputats, Kh. S. 6. R. VI, S. 289 og Fortalen i M. Hammerichs Disputats.

25) Der sigtes øjensynligt til Hans Martensens Ord: »Enhver, der i vor Tid har fulgt den tænkende Selvbevidsthed i dens Stræben efter Lys og Klarhed.« (Maanedsskrift for Litteratur XVI 1836 S. 524).

26) Martensen taler (o. S. S. 522) om, at »Guddommen... betragtet i sin Uafhængighed af Naturen og den menneskelige Bevidsthed er den logiske Idee«.

27) Ogsaa Søren Kierkegaard beskæftigede sig med den tyske Tæinker. »Fichte kastede i Fortvivlelsen den empiriske Baglast over Bord og kuld-segled« (Pap. I A, 302).

28) Paa Brevets Affattelsestid var endnu kun de to første Bind af Firebindsværket med nævnte Titel udkommet. Søren Kierkegaard købte senere en Række af I. H. Fichtes Arbejder (Katalog over S. Kierkegaards Bogsamling 1856 Nrr. 504 — 11).

29) Udkom i Aarene 1833—36; Søren Kierkegaard ejede den (Søren Kierkegaards Bogsamling 1856 S. 19 Nrr. 502—03).

30) Emil Boesen synes at finde en Lighed mellem den socratiske maieutiske og den fichteske idealistiske Opfattelse af Jeget (se ipsum). jfr. Emile Bréhiers Syn paa Sokrates deduktive Metode: »Il tire des ames ce qu'elles ont en elles, sans aucune prétension à y introduire un bien dont elles ne porteraient pas les germes«. Histoire de la philosophie I, 1, Paris 1941, S. 94—95.

31) »Das Erkennen als Selbsterkennen«, Heidelberg 1833, er Titelen paa 1. Bind af I. H. Fichtes »Grundzüge zum Systeme der Philosophie.«

32) Omtrent i de samme Dage (25. August 1836) omtaler Søren Kierkegaard Hegels Treklange med mindre Ærbødighed: »Den Hegelske Drøvtygningsproces med 3 Maver, først det Umiddelbare, derpaa bliver det stødt op igjen, saa ned igjen.« Pap. I A. 229.

33) Martin Hammerichs Broder, Teologen Frederik Hammerich havde brudt med sit Hjem p. G. a. en dyb Uoverensstemmelse med Husholdersken Jomfru Prehn d. Ældre, der ikke kunde med hans Kæreste Julie Scheuermann jfr. Fr. Hammerich: Et Levnedsløb, 1882, S. 340—46. Ogsaa Martin Hammerich havde lidt under det prehnske Kvindevælde, han kender det »spionerende, iagttagende i Jomfruens Charakter, der har gjort ham mistroisk og indesluttet... behagelysten og geneert« (Aagaard-Hammerich's Arkiv; Rigsark. II, 16. M. Hammerichs Dagbøger 1830—80 (div. Aar)). Optegnelsen er fra 5. Oktober 1835. Martin stod dog forsonligere overfor den vanskelige Dame end Broderen gjorde.

34) Det senere kendte Kærestepar »Frederik og Juliane« har muligvis det hammerichske Par som Forudsætning; ogsaa Fr. Hammerich kendte til Skrupler om sine Bevæggrunde til at søge Præstekald var »Lyst til fast Stilling og Giftermaal« (Fr. Hammerich: Et Levnetsløb, 1882, S. 336; 371 f.) eller mere ideelle.

35) Julie Scheuermann var en viljestærk, noget nervespændt ung Pige, der øvede en umiskendelig Indflydelse paa sin senere Ægtefælle, hvem hun opdrog til at være streng i sine Krav til egen og andres etiske Livsførelse. Selv blev hun saa forskelligt bedømt som nogen; gik hun et Sted under Kendingsnavn af »den hellige Jomfru« (Fr. Hammerich. a. S. S. 332), omtaltes hun af andre, der kendte hende godt som »det sære Dyr« (L. Balslev, Eilby 11. 7. 1834 til C. F. Balslev, Vejerslev. Privateje). Senere i Livet formærkede Sindssyge hendes og Hammerichs Tilværelse. Hendes Papirer findes delsvis paa Kgl. Bibl. Ny K. S., 2°, 2139 Ny K. S., 4°, 3546. Ny K. S., 8°, 815.

36) I Lyngø boede Sognepræst, lic. theol. Johannes Ferdinand Fenger, der var gift med Emil Boesens Søster Marie (1809—1872), fordem samme Frederik Hammerichs Sommerferiekærlighed. (Fr. Hammerich, a. S. S. 169—80).

37) Anna Mathea Aagaard (Fr. Hammerich a. S. S. 353) havde allerede før Martin Hammerich rejste udenlands, gjort et uforglemmeligt Indtryk paa ham, med hvem hun i en Juleferie havde vekslet et Kys i al Uskyldighed; men dette var — i Tredivernes Aand — blevet Grænsen, som skilte For- og Nutid ad. Fra den Dag føler Anna Mathea sig bundet til Martin Hammerich, og for D. G. Monrad, der nu efter et Par Aars Sværmen for den lille Herremandsdatter, bliver klar over, at han er ved at miste, hvad han synes at have, bliver Stillingen pinagtig. Emil Boesen regner med, at det maa blive Martin og Anna Mathea: »Du har Din, kjære Ven« udbryder han 15. 11. 1836, og imens undlader han ikke at fortælle sin fraværende Ven, om hvorledes det gaar den ikke stoisk-resignerende Monrad. For dennes Vedkommende er »Kurven eller den ulykkelige Elsker« tilstrækkeligt Bevis paa, hvorledes han ser paa Forholdene, jfr. Persh. Tidsskr. 12 Rk. IV Bd. S. 59. Monrad virkede dæmonisk paa den ganske unge Charlotte Aagaard, Anna Matheas Kusine og Pleje-

søster. »Er der noget Menneske, jeg har været angst for, saa er det ham«. . . »Naar han vilde røre ved mig, hvinede jeg som jeg var gal; det hjalp ikke, at Moder sagde, »det var den rare Monrad.« (Charlotte Ibsen: Spredte Erindringer om vort Barndomshjem S. 14).

38) Formodentlig Student Georg Aagaard.

39) Professor P. O. Brøndsted var besvogret med Assessor H. H. Aagaard, idet de var gift med to Søstre Koës.

40) Om M. Hammerichs Disputats' Antagelse og Modtagelse se KHS 1949 S. 289 og Vilh. Birkedal: Et Liv I, 1890, S. 83f.; Fr. Hammerich: Et Levnedsløb, 1882, S. 339f. og Disputatsens Fortale.

41) Af Reformationsfesten set fra grundtvigiansk Side giver L. Helveg i sin Kirkehistorie II, 2, 1855, S. 640 et uretoucheret Billede; man ser tydeligt, at det er »den officielle Kristenhed« aftaget med Søren Kierkegaards Linse, der foresvæver ham. Maaske ikke med helt Urette. Og han skrev i Kirkekampens Maaneder.

42) Med Professor, Dr. H. N. Clausen som Talsmand var der i visse Kredse Stemning for, at Reformationsaaaret skulde indlede en Række liturgiske, økumeniske og kirkeforfatningsmæssige Spørgsmaals Løsning i mindre streng luthersk Aand jfr. H. N. Clausen: Optegnelser, 1877, S. 188—90.

43) Jørgen Lindegaard Rohmann: Historisk Fremstilling af Reformationens Indførelse i Danmark. 1836.

44) Ludvig Ferdinand Luplau: Historie om Reformationens Indførelse i Danmark. 1836.

45) Hans Chr. Rørdam: Den evangeliske Christendoms Indførelse i Danmark historisk fremstillet. 1836. Om Samtidens Bedømmelse af de tre Skrifter jfr. F. L. Mynster: Biskop Otto Laubs Levnet I, 1885, S. 53: »de ere alle gode, hver paa sin Viis, men Luplaus er uden Tvivl den bedste. Den har gjort overordentlig Lykke her i Menigheden.«

46) Anton Wilh. Scheel født 28. Dec. 1799 overtog efter Opfordring 1836 det ved J. F. W. Schlegels Død ledigtblevne juridiske Professorat, der søgtes af Tage Algreen-Ussing og F. C. Bornemann.

47) Schlegels Post: formodentlig Hvervet som referendarius consistorii, hvilket ogsaa kort Tid efter overdroges til A. W. Scheel.

48) 16. August 1836 meddeler »Dagen« Nr. 195, at Præsteembedet ved Zionskirken i Tranquebar og det dermed forbundne 1. Missionariat var ledigt; Løn 600 Madrasrupier aarligt. I Virkeligheden var Embedet allerede besat med Hans Knudsen, den senere landskendte Stifter af Samfundet og Hjemmet for vanføre.

49) Lægen Claus Jacob Emil Hornemann, født 19. April 1810, Student fra Borgerdydsskolen Chrh. 1829, rejste 1836 efter veloverstaaet medicinsk og kirurgisk Eksamen paa en længere videnskabelig udenlandsk Rejse, jfr. G. Norrie: Emil Hornemann, Göteborg 1929.

50) Lægen Carl Johan Kayser, født 20. December 1811, med. og chir. Kandidat 1834, paa vidensk. Udenlandsrejse 1836, blev senere Professor i Statistik og Økonomi ved Københavns Universitet, men maatte p. G. a. Sygdom i en tidlig Alder træde tilbage; død 28. August 1870. jfr. Bibliothek for Læger VI, 1871, S. 153—55.

51) Lægen Carl Emil Fenger f. 9. Februar 1811, cand. chir. 1835; treaarig Udenlandsrejse; 1840 lic. med. D. G. Monrad boede en Tid i Paris sammen med C. E. Fenger.

52) Kateket Marcus Andreas Tage Schack født 7. December 1812, stud. 1828, c. theol 1833 (haud). Under en Udenlandsrejse Dr. phil i Rostock 2. Oktober 1836 paa »De origine et statu ordinis Templariorum principali«. 7. Februar 1837 ord. Kateket ved Vor Frelsers Kirke, København, hvor hans Fader var Sognepræst.

53) Hvem Matthies monne være, er endnu en Gaade.

54) Louise Eleonora Boesen født 28. Januar 1818, Emil Boesens yngste Søster, blev 12. Juni 1839 Svogeren Carl Frederik Balslevs anden Hustru; død 17. Nov. 1850.

55) Peter Joachim Boesen født 26. Marts 1816, Emil Boesens yngre Broder, blev Student 1833, teol. Kandidat 1840; blev senere Sognepræst og Provst bl. a. i Aulum og Odder; død i København 9. Maj 1891 jfr. Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Boesen, 1931, S. 34.

56) Agenten er Emil Boesens Onkel, Martin Hammerichs Fader kgl. Agent, Grosserer Johannes Hammerich; om ham se Fr. Hammerich: Et Levnetsløb 1882 S. 15—17. 262. En Del af hans Papirer findes paa Kgl. Bibl. Ny K. S. 2°. 2136, Ny K. S. 4°. 3541.

II: 15. November 1836.

1) »Den lille, smukke skjæve Menighed paa Strandvejen« var det Langgaardske Institut; et privat oprettet Vanførehjem, hvor Emil Boesen en Tid virkede som Lærer, jfr. Carl Koch: Søren Kierkegaard og Emil Boesen 1901 S. 14.

2) J. P. Mynsters Tale er trykt i »Prædikener paa Jubelfesten til Erindring om Reformationens Indførelse i Danmark«, 1836.

3) Daværende cand. juris, senere Dr. juris og Minister Carl Christian Hall, der var forlovet med Professor P. O. Brøndsteds aandrige, men lidet afstemte Datter Augusta Marie, der som »Fru Hall« dukker op i talrige af Samtidens Erindringsbøger som en dansk Madame sans gêne jfr. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser I, 1890, S. 51—82.

4) Græskklingende Kælenavn for Marie.

5) Sine og WENZE Kælenavne for Kusinerne Frederikke Aagaard og Frederikke Brøndsted, jfr. Monrads Hilsen 2. 12. 34 i Persh. Tidsskr. 12 Rk. IV, 58.

6) Martin Hammerich blev ikke ene om at bruge den medfølende Emil Boesen som en Kærlighedens Plankeværkslytter; ogsaa Søren Kierkegaard kunde fem Aar senere sende sin Ven paa Spor efter den tabte Tid, naar han indskærper Boesen, til hvilken Tid og fra hvilken sikker Observationspost han skal udspejle Regine Olsen, naar hun gaar forbi, jfr. Troels Lund: Bakkehus og Solbjerg III, 1922 S. 324—25.

7) Etatsraaden er Geheimelegationsraad, Professor P. O. Brøndsted.

8) Ifølge »Dagen« for 10. November 1836 Nr. 268 var det ikke »Figaros Bryllup«, men »Don Juan, Opera i 4 Acter«, der opførtes paa det kgl. Theater den paagældende Aften. Don Juan gik ligeledes 16. November 1836 jfr. Søren Kierkegaards Optegnelser i Forbindelse dermed Pap. I A. 275. 276. Aumont og Collin: Det danske Nationaltheater 1748—1889 I S. 1897 hævder, at »Figaros Giftermaal« blev givet paa det kgl. Teater 11. November 1836.

9) Georg Valdemar Aagaard, født 12. Marts 1811, stud. 1829, cand. juris 1836, var forlovet med Charlotte Bartholin Eichel.

10) Hans Peter Koster Dorph, født 22. November 1810, stud. 1829 cand. teol. 1835, var forlovet med ovennævnte Frederikke Marie Aagaard, kaldet »Sine« eller »Rikke« se Fr. Barfod: Et Livs Erindringer, 1938, passim, især S. 143 f.

11) Christen Hermansen, født 30. Januar 1806, stud. 1825, cand. teol. 1830, Ven bl. a. med Peter Kierkegaard og D. G. Monrad. Senere mangeaarig teologisk Professor i Gamle Testamente.

12) Med Monrads Udtalelser mod Professor H. N. Clausen kan Søren Kierkegaards fra Aaret før sidestilles, selv om Kierkegaard taler om Rationalismen som Helhed, der for den unge teologiske Student ikke er uden væsentlige Mangler, »den danner ikke et System, men en Noahs Ark, hvor de rene og urene Dyr ligger ved Siden af hinanden«. Pap. I A. 72.

13) Christian Torning Engelstoft, født 8. August 1805, stud. 1822, cand. teol. 1827, lic. theol. 1832, Lektor i Teologi 1833, extraordinær Professor 1834, Professor 1845, Biskop over Fyens Stift 1851, død 25. Januar 1889. Om Examinationen af Monrad jfr. Fr. Barfod o. S. S. 167 f.

14) Matthias Hagen Hohlenberg, født 18. Marts 1797, cand. teol. 1819, Dr. phil 1822, 1827 extraordinær, 1831 ordinær Professor i Teologi, død 22. Juni 1845. Stod H. N. Clausen nær i Liv og Lære. — Carl Emil Scharling, født 28. Juli 1803, stud. 1820, cand. theol. 1825, Lektor i Sorø 1830, Professor i Teologi 1834. Død 17. Juni 1877, jfr. P. J. Scharlings Biografi af Faderen i Theologiske Afhandlinger af Dr. theol. C. E. Scharling, 1880, S. 1—114.

15) Iflg. Veviseren for 1837 boede cand. phil. N. Levinsen St. Kannikestr. 44.

16) Lægen Andreas Buntzen, J. L. Heibergs Fætter, født 4. Marts 1811,

stud. 1829, blev Læge 1838; han drev ogsaa æstetiske Studier og er iflg. H. Schwanenflügel: Carl Bernhard, 1895, sammen med Martin Hammerich Forfatter til »Deklarationen«, der udkom uden Navn i Trediverne, men ikke findes i Bibliotheca Danica.

17) Frederik Carl Christian Birch, født 21. August 1812, stud. 1829, cand. philol. 1836, Adjunkt i Sorø 1837.

18) Jens Christian Schurmann, født 16. Juni 1812, stud. 1830, cand. theol. 1835; senere Seminarieførstander og en af H. L. Martensens nærmere Venner; efter en politisk liberal Ungdom, jfr. Fr. Barfod o. S. S. 98, blev han stærkt konservativ.

19) Frederik Christian Emil Dahlstrøm, født 20. December 1815, Student 15 Aar gl. 1831, cand. jur. 1835, straalende juridisk Løbebane, fra 1856 Stiftamtmand i Aalborg; gift med H. C. Ørsteds Datter Sofie. Ven med Biskop P. C. Kierkegaard og Digteren H. C. Andersen, Fruens gamle Tilbeder.

20) Thyge Thygesen, født 1810 i Nordslesvig, studerede i Kiel og København, cand. theol 1836, beder Fakultetet om Tilladelse til at besvare sine skr. Opgaver paa Tysk. Examens petita opbevaret R. A. Universitetsdirektionens Arkiv ad 1 F 1052 p.

21) Hans Lassen Martensen kom i sine Studenter- og Kandidataar meget hos Familien Hammerich (Fr. Hammerich o. S. S. 190), hvilket ikke fremgaar af Martensens egne Erindringer, der jo ganske vist hedder »Af mit Levnet«. Hellerikke Monrads Opposition ved Martensens Disputats er fundet Omtale værd. D. G. Monrad har allerede under 31. September (!) 1836 meddelt M. Hammerich Martensens Hjemkomst fra den store Udenlandsrejse. (Persh. Tidsskr. 12 Rk. IV Bd. S. 59).

22) Frederik Christian Bornemann, født 18. Oktober 1810, stud. 1827, cand. juris 1833, H. L. Martensens Ven og Rejsefælle jfr. Martensen o. S. I, 1882, S. 80: »Med min Skolekammerat og Ven delte jeg alt aandeligt. Ogsaa han stræbte efter det Høieste.« Var senere mangeaarig juridisk Professor.

23) Søren Kierkegaard havde allerede før Martensens Udenlandsrejse 1834 ladet sig manuducere af denne i visse teologiske Grundbegreber bl. a. Spørgsmaalet om Naadevalget, jfr. Martensen o. S. S. 78. Den paa-tænkte Genoptagelse af det teologiske Studium i 1836 blev dog kun ved Tanken, maaske strandede det paa en Modsætning til H. N. Clausen, med hvem Søren Kierkegaard ved en Skriveøvelse skal være blevet højt utilfreds i Efteraaret 1835. (Troels Lund, o. S. S. 135.)

24) Marheinekes Besøg i København for at deltage i Reformationsjubilæet begejstrede især Biskop J. P. Mynster for ham, jfr. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 255 f. og Breve til og fra J. P. Mynster (se Reg.).

25) Martensen skildrer i sin Selvbiografi I, 218 Oprindelsen til sit livslange Venskab med Ægteparret J. L. Heiberg; Morten Borups Aktstykker II 1948 indeholder ogsaa interessante Breve og Billetter, der belyser det nære Forhold mellem de tre Venner.

26) Disputatsen for den juridiske Licentiatgrad »De crimine raptus» forsvareredes dog først 1839.

27) Professor Mathias Hastrup Bornemann (1776—1840) var gennem 41 Aar Lærer ved det juridiske Fakultet.

28) Gerhard Peter Brammer, født 5. Maj 1801, stud. 1818, cand. theol. 1822, senere Seminarieførstander i Snedsted og Biskop i Aarhus. Se især — med nogen Forsigtighed — »Biskop Dr. G. P. Brammers Ungdomsliv fortalt af ham selv;» udgivet af J. Kok, 1884. Den lidet roste Disputats omtales passende stilfærdigt o. S. S. 251.

29) Frederik Olaus Lange, født 21. Oktober 1798, død 11. Februar 1862, 1815 stud. fra Borgerdydsskolen i København, hvor han i mange Aar var Lærer bl. a. for Brødrene Kierkegaard. Søren Kierkegaard spørger Broderen, der studerer i Tyskland, til Fritz Langes Helbredelse for en Øjensygdom (der senere gjorde ham blind) 25. Marts 1829; første Gang trykt i Tilskueren 1900 S. 501 — senere genoptrykt af flere (Ammundsen, Carl Weltzer, Sejer Kühle). Død som Docent ved Københavns Universitet i Pædagogik.

30) Waldemar Rothe, født 6. Marts 1777, 1830 Sognepræst ved Trinitatis Kirke i København, disputerede 28. Oktober 1836 for den teologiske Doktorgrad over »De trinitate et reconciliatione.» Grundtvigs latinske Indlæg er — hidtil uden Resultat — eftersøgt i hans endnu ikke helt gennemforskede Arkiv.

31) Om H. N. Clausens Bestræbelser i denne Retning se H. N. Clausen: Optegnelser 1877 S. 188.

32) I Jubilæumsaaaret 1836 havde bl. a. Rasmus Sørensen, P. A. Fenner og H. J. Gjessing givet skriftlige Bidrag til Spørgsmaalet om Sognebaandets Løsning.

33) Jfr. J. P. Mynster o. S. S. 256 f.

34) Trykt i H. N. Clausen: Populaire Foredrag over Reformationen, 1836 S. 196—210. Oversat til Tysk 1837. Efter Clausens Optegnelser (1877 S. 190) fandt det naadigt Bifald hos Kong Frederik VI, der fandt at, »det var overmaade smukt.»

35) Kjøbenhavnsposten 5. November 1836 Nr. 362 bringer Agent Johannes Hammerichs Udnævnelse til Ridder af Danebrogen omtrent sidst i en firespaltet Liste over de talrige dekorerede ved Reformationsfesten.

36) Frederik Hammerichs iltre Sind fik han, som han selv vedgaar det (Et Levnetsløb 1882, S. 260) »aldrig fuldt bugt med,» det samme gjaldt de hastige Domme. Sognepræst Lauritz Balslev, Eilby, fortæller 28. Au-

gust 1833 sin Broder Sognepræst C. F. Balslev, Veierslev (Dr. L. J. Koch's Privatarkiv): »Fr[ederik] og M[artin] Hammerich har vel besøgt dig i denne Tid; de vare her fra en Søndag Aften til Tirsdag Eftermiddag. Det var vist en Streg i Grossererens Regning, at M ikke fik egr[egie]. De har vist gode Kundskaber og ere flinke Folk, men sqvadronere synes mig lidt vel meget med deres Dygtighed. Alle theol.[ogiske] Professorer og hele Undervisnings Væsenet i Skolerne rykkede de op med Rod. De har og begge synes mig noget eget barn- eller drengagtigt i deres Charak-
teer.«

37) Agnes Camilla Scheuermann, født 31. Juli 1808, blev 1834 gift med Komponisten Emil Hornemann — siden velkendt som »Den Gang jeg drog af Steds« Komponist; Ægteskabet opløstes efter mange Aars Uenighed og Tragedier.

38) Familien Scheuermann, hvor Bølgerne gerne gik højt, synes kun at have rummet nervesvækkede, egocentriske eller modsat: fanatisk-altruistiske Mennesker. Særlig var Julie Scheuermanns Broder Kunstmaleren Carl Scheuermann af sin Samtid kendt som en sælsom Blanding af Genialitet og Fanatisme.

39) Harald Anton Laurent, født 18. August 1809, stud. 1826, cand. theol. 1833, var en af de mere fremtrædende grundtvigske Studenter i Trediverne. Fra disse Aar stammer H. L. Martensens Venskab med ham, som trods alle Omskiftelser holdt til Laurents Død 1862, jfr. H. L. Martensen, Af mit Levnet I, 1882, S. 41.

40) Jfr. I 34. Ikke mindst Søren Kierkegaards bidende Haan mod den energiske Juliane synes at pege paa et personligt Mellemværende.

41) I Maanedsskrift for Litteratur XVI, 1836, S. 221—27, undertegnet N. R.

42) Maanedsskrift for Litteratur XVI, 1836, S. 528—55.

43) Ogsaa Søren Kierkegaard interesserede sig for Görres, af hvem han ejede den omtalte Bog »Die christliche Mystik« i alle fem Bind 1836 ff. (S. Kierkegaards Bogsamling 1856 Nrr. 528—32).

44) Det er ikke lykkedes mig at finde Beviser derpaa; om saadanne findes.

45) Se Note 43.

III: 16. December 1836.

1) Brødremenighedens Sal i Stormgade, hvor Juleaften fejredes under for Datiden usædvanligt festlige Former.

2) 16. December 1836 viedes mag. art P. F. A. Hammerich i Grundtvigs Hjem til Julie Scheuermann jfr. Fr. Hammerich o. S. S. 348. Det maa bero paa en Misforstaaelse, naar »St. Petri Kirke« i DBL 2. Udg. XI, S. 31 opgives som Vielsessted.

3) Da Martin Hammerichs Breve til Emil Boesen indtil nu uden Held er eftersøgt, ogsaa hos hans Efterkommere, kan det næppe oplyses, hvilken Bog det er, som Martin Hammerich har begæret at faa tilsendt.

4) Den tidligere omtalte (Note II, 10) H. P. K. Dorph.

5) Monrads Velgører Nicolai Bierfreund Søtoft var 1835 blevet Sognepræst i Øster Egesborg jfr. A. Nyholm: Religion og Politik, 1947, S. 5; 16 ff.

6) Der burde af kyndig Haand gives en Redegørelse for D. G. Monrads Sygehistorie; en behjertet Mand kunde ved at fremdrage Journalen fra hans Hospitalsophold i Trediverne sikkert give Kendskabet til den monradske Psyke en kærkommen Vinding.

7) Asger Nyholm har allerede o. S. S. 45 udfra det i Museum 1893, II, S. 336 f. trykte omtalt et Par af de Emner, Monrad debatterede i Disputereselskabet Lyceum. Fra Selskabets Protokoller (N. K. S. 768 f. 2°) kan der yderligere fremdrages følgende i Tilslutning til Emil Boesens Udtalelser: Ved Mødet 16. Nov. 1836 var H. K. Rask Præsæs, Emil Boesens Moderator, medens Hornemann og Monrad var Opponenten; ved det følgende Møde var Boesen Præsæs, Monrad Moderator og C. C. Hall, Schurmann, Thygesen og Birch opponerede. Særligt den femte af de opstillede Teses synes at have givet Monrads Bitterhed ny Næring: »Quod malum est, pulchrum esse non potest«. Ugedagen efter, 30. Nov. 1836 præsiderede Monrad og udkastede sin, ogsaa fra A. Nyholms Fremstilling kendte, Sætning »Ars politica Russiae bona est« og samme Aften den ikke mindre interessante Paastand: »Historia non intelligi non potest, theologia non perspecta«. I de to følgende Sammenkomster (7. og 14. December 1836) tog Monrad ikke Del i Debatten.

8) Translatør P. N. Nyegaard, 1779—1862, Frederikskilde ved Sorø var Ven med Præstebrødrene Peter Andreas og Johannes Ferdinand Fenger. Hans Søn, Peter Alexander Harald Nyegaard, født 1814, studerede paa Brevets Tidspunkt Jura i København. Om samme Justitsraad P. N. Nyegaard findes udgivet en Selvbiografi ved S. Nygård 1929; den er af Udgiveren unddraget Publicitet, til det næste Aartusinde er ved at oprinde.

9) Den senere i grundtvigske Kresse kendte Cora (Petronella) Nyegaard, gift 1845 med Sognepræst Alexander Christian Pedersen, var født 12. Januar 1812. Hun skrev en Række, senere vist for lavt vurderede, Melodier til Salmer, jfr. Højskolebladet, 1903, Sp. 1655—64.

10) Louise Eleonora Boesen, som den 12. Juni 1839 blev gift med sin afdøde Søster Ulrikke's Mand, Sognepræst C. F. Balslev i Vejerslev.

11) Peter Joachim Boesens Data er meddelt ved I, 55.

12) Af et Brev fra Fr. Hammerich til Faderen Johs. Hammerich 20. 9. 1839 N. K. S. 3545. 4° fremgaar det, at der blandt Billedstøtterne har været en »Urania«.

13) Jfr. Note til II, 39.

14) Stud. theol. Claus Christian Harmsen, født 1805 død 1839, var i Trediveerne en yderligtgaende grundtvigsk Discipel, der ved Forsamlinger paa Christianshavn og Amager søgte at faa Lægfolket, ikke mindst Arbejdere og Smaahandlende i Tale, jfr. Nordisk Kirketidende 1839, S. 773—776.

15) Jfr. Note til II, 11.

16) Jfr. Note til II, 16.

17) Professor H. C. Ørsteds Digt »Luftskibet« omtales udførligt samme Dag, som Emil Boesen skrev Brevet, nemlig i Kjøbenhavnsposten 16. December 1836, Nr. 353 S. 1430.

18) Kancelliraad Jens Lund, kendt Studenterforeningsformand, døde 6. December 1836; han var gift med Vilhelmine Hornemann jfr. H. P. Holsts Sørgedigt i Kjøbenhavnsposten 12. December 1836 Nr. 349 S. 1411.

19) Johann Joseph Görres (PRE VI, 1899, 744—48) udgav Die christliche Mystik I 1836, II 1837, III 1840, IV 1842; den bragte ham paa Pavens Index. Hans tidligere Værker bl. a. Die teutschen Volksbücher 1807 havde hos flere herhjemme, ogsaa den unge stud. theol. Søren Kierkegaard, uddybet Interessen for de middelalderlige Sagn som Eugelspiel, Ahasverus og Faust. Ogsaa Emil Boesens skønlitterære Forsøg røber megen Afhængighed deraf. Vel ogsaa Martin Hammerichs Studier over Ragnaroksmysten.

20) Maanedsskrift for Litteratur XVI, 1836, S. 383—419.

21) Jfr. Kjøbenhavnsposten 1836 Nrr. 304, 307, 323, 338.

22) Martin Hammerich var født 4. December 1811.

23) Om et Par russiske Studenter, med hvem han havde megen Omgang i Bonn, beretter Martin Hammerich i et Brev til Faderen 11. December 1836 (N. K. S. 3405. 4°), at de er »meget vakkre og dygtige Mennesker.«

IV: 18. Februar 1837.

1) I. kan tydes som »Iselingen« eller »Julie«, Svigerinden, der søgte at vinde sin Mands eneste Broder ved sine velskrevne, noget gouvènantestilrette Breve, om hvis ideelle Baggrund: Forsoning mellem Slægterne Hammerich og Scheuermann der kun tør herske een Mening.

2) Jfr. Note til II, 9.

3) Dr. theol. L. J. Koch er i Besiddelse af to Breve, skrevet 21. og 25. Februar 1837 fra Emil Boesens Forældre til deres Svigersøn Sognepræst C. F. Balslev i Anledning af hans Hustrus Død; derimod synes C. F. Balslevs her omtalte Brev og det senere fra samme Haand ikke mere at findes. Jeg takker Dr. Koch for venlig Tilladelse til at benytte Familiepapirerne.

4) Sara?

5) D. G. Monrad og Martin Hammerich stod i disse Aar hinanden nær. M. H. takker fra Oxford 22. April 1837 sin »kjære Ven« for Brev, men nævner ikke det fælles brændende Punkt Anna Mathea med en Stavelse, men holder sig udelukkende til at skildre sine orientalske Studier. (D. G. Monrads Arkiv. R. A. Aa—Ab (A—K)). Monrad kalder M. Hammerich »Min bedste Ven«, gjorde det ialtfald i et Brev fra Odense s. d. 1834 (Aagaard-Hammerichs Arkiv, R. A. Breve til Martin Hammerich og Hustru Anna Mathea Aagaard).

6) A. Oehleenschlägers »Den lille Skuespiller« opførtes ialt fem Gange: 21. og 31. Januar, 9. og 13. Februar og 3. Marts 1837; sandsynligvis har Boesen været til 2. Opførelse.

7) Søren Kierkegaard var i de Dage optaget af Poul Møllers Afhandling om Udødelighed jfr. Optegnelsen fra 4. Februar 1837 Pap. II A 17; ogsaa Monrad er optaget deraf og skriver studentikost, at »Poul Møller udødeligerer i Maanedsskriftet« (28. Februar 1837 til M. Hammerich. Aag.-Hamm. Arkiv. R. A. M. Hamm. og H. A. M. H.s Arkiv) aftr. bl. a. A. Nyholm: Religion og Politik 1947, S. 37; P. Stavnstrup: D. G. Monrad 1949, S. 23.

8) Emil Boesen maa have paabegyndt sit Brev 18. Februar og fortsat det i de følgende Dage, da det i Note IV, 3 omtalte Svar fra Justitsraad Boesen og Hustru er skrevet paa Begravelsesdagen Tirsdag 21. Februar 1836.

9) Carl Ulrich Boesen, født 24. Februar 1801, stud. 1818, cand. theol. 1823, Sognepræst Marie-Magdalene 1827, Sognepræst og Provst Knebel-Rolsø 1835, senere Sognepræst i Høje Taastrup 1861, død 1868. Ogsaa Søren Kierkegaard var god Ven med ham og besøgte ham paa sin Jyl-landsrejse 1840 jfr. Pap. III A 51. 53. 57. Om hans Børn se Hauch-Fausbøll o. S. 25—26.

10) Gamle Justitsraad Boesen brugtes jævnlig som Mægler, naar Stridighederne mellem ældre og yngre hos de letfængelige Hammerichs blev for voldsomme, bl. a. i Fr. Hammerichs lange Ufred med Husholdersken, Jomfru Prehn, som en Tid fik ham til at tage hjemmefra — omtrent samtidigt med at Søren Kierkegaard ogsaa søgte bort fra sit Hjem Kobbergryder — jfr. Fr. Hammerich o. S. S. 343 f. Nu maatte Agent Hammerich gøre Gengæld.

11) Marie Magdalene Boesen (Hauch-Fausbøll o. S. 32) født 5. Juli 1809, en Tid som purung ved at blive forlovet med Fr. Hammerich, der fortrød dette Feriesværmeri jfr. Fr. Hammerich o. S. S. 168—80. Den stille og harmoniske unge Pige blev 8. Juni 1834 viet til Sognepræst, lic. theol. Johannes Ferdinand Fenger i Lyng-Braaby og Moder til en stor Børneflokk. Hun er ogsaa kommet i Salmebogen. »Dans lille Barn paa Moders Skød« (Salmebog for Kirke og Hjem 145 v. 2) er Ingemanns Juleminde fra Lyng Præstegaard med Fru Marie omgivet af en glad og jublende Børneflokk.

12) Recensionen fandtes i Maanedsskrift for Litteratur XVI, 1836, S. 528—51.

13) Martensens Anmeldelse i Maanedsskrift for Litteratur XVI, 1836, S. 515—28 af J. L. Heiberg: Indlednings-Foredrag til det i Novbr. 1834 paabegyndte logiske Kursus.

14) Jfr. Martensens egne Ord o. S. S. 527: »Jeg haaber ved en anden Leilighed at kunne udvikle og begrunde dette«, d. v. s. Hegels Forhold til Ordet og Aabenbaringen. I sine Erindringer (A. M. L. II 1883 S. 4) lader Martensen det have været hans Tanke ved sin første Universitetsvirksomhed at »føre mine Tilhørere igjennem Hegel.«

15) Martensen bevarede under alle sit Livsløbs Faser en Forkærlighed for Mystiken; hans Bog om Mester Eckardt var oprindeligt tænkt at skulle skaffe ham Doktorværdigheden i København, jfr. Martensen o. S. II 1883 S. 10 og Carl Weltzer i Kh. Saml. 6. R. VI, 290 f.; og om hans Vedhængen ved dette Emne fortæller han selv i sin Alderdom Af mit Levnet III, 1883 S. 209—10.

16) Nemlig Bd. XVII, 1837, S. 1—72: Poul Møller: »Tanker over Muligheden af Beviser for Menneskets Udødelighed«; optrykt i Efterladte Skrifter 3. Udgave Bd. V 1856 S. 38—140 jfr. Vilh. Andersen: Poul Møller 3. Udgave, 1944, S. 358—367.

17) Jfr. Vilh. Andersens Dom over Poul Møllers Udødelighedstanker o. S. S. 365: »den naturlige Følelse for Livet, der revolterer mod Systemet.«

18) Om Martensens eget Syn paa sin Afhængighed af Daub jfr. A. M. L. I 1882 S. 113—117.

19) I Afhandlingens 9. Afsnit giver Poul Møller et udførligt Referat af Hovedindholdet af Fichtes »Die Idee der Persönlichkeit und der individuellen Fortdauer« 1834 (Efterl. Skr. 3. Udg. V, 1856, S. 118—27); ikke mindst er Vurderingen af Fichte interessant.

20) Trydes »Theologiske Studier« findes i nævnte Tidsskrift I 1 1837 S. 86—146; II S. 2, 1—43.

21) Kjøbenhavns flyvende Post, redigeret af J. L. Heiberg udkom 8. Januar 1834 til 21. December 1837.

22) Jonas Collin, Stænderdeputeret og Civiladministrationsejbedsmand, født 6. Januar 1776, var almindelig kendt som en ivrig Forkæmper for Orden og Sparsommelighed i offentlige Forhold.

23) Kjøbenhavnsposten 11. Aarg. 1837 især i Numrene 46—54 (15.—23. Februar med »Betragtninger i Anledning af Flyveposten Nr. 105—107.«)

24) Ludvig Daniel Hass, født 4. November 1808, stud. 1828, cand. theol. 1832, Sognepræst Medolden s. A., senere Missionær i Smyrna og derefter Præst, Folketingsmand og homoeopatisk »Kvaksalver« i Danmark; han var gift med Theodora Catharine Iversen.

25) Et Par Sprogblomster fra Hass' Pamflet maa være tilstrækkeligt. Han dadler Gjessing, fordi det »er en underlig Gud, han har« (S. 7), Gjessing er »en maadelig Karl« (S. 12); han har stillet »et dumt Spørgsmaal« (S. 10). Hele Skriftets Tone er tarvelig.

26) Jfr. H. N. Clausens Optegnelser, 1877, S. 193—201 om de 17 Mænds Henvendelse under 10. Januar 1837 til Befolkningen om Støtte.

27) »Om den danske Billedhugger Bertel Thorvaldsen« 1837.

28) Indsamlingen gav det beskedne Beløb 62.000 Rigsdaler; Thorvaldsen skænkede selv 40.000 Rbd. til et Vedligeholdelsesfond for det kommende Museum jfr. H. N. Clausen o. S. S. 197.

29) Se Note til II, 16.

30) Se Note til I, 52.

31) Schacks Svoger, res. Kap. ved Domkirken i Viborg Johan Carl Johansen, gift med Edle Maria Schack, var født 1805, theologisk Kandidat med egregie 1829; han udgav hele to Skrifter ved Reformationsjubilæet 1836: To Prædikener paa den danske Reformationsfest. 1836 og Prædiken i Asmild Kirke. 1836 jfr. Th. H. Erslew; Alm. d. Forf. Lexicon I 1843, S. 789.

32) Se Fr. Hammerich o. S. S. 353 og Martin Hammerichs Brev af 22. April 1837 til D. G. Monrad. D. G. Monrads Arkiv. R. A.

33) Johannes Hammerich var født 22. Februar 1777. Fødselsdagene var i Familierne Hammerich, Boesen og Kierkegaard store Fester, hvor Slægt og Venner mødte fuldtalligt op.

V: 3. Juni 1837.

1) Cand. theol. Peter Rørdam underviste bl. a. i Borgerdydsskolen, v. Westens Skole og Asylskolerne se: H. F. Rørdam: Peter Rørdam I, 1891, S. 70—81.

2) Om Rørdams Rejse for at genvinde Helbredet se ovenn. Skr. S. 82—122.

3) Emil Boesen holdt Gudstjenester paa det Langgaardske orthopædiske Institut paa Tuborg hveranden Søn- og Helligdag jfr. Carl Koch: Søren Kierkegaard og Emil Boesen, 1901, S. 14 og Th. Hauch-Fausbøll o. S. S. 32.

4) Boesen gav ogsaa Undervisning paa v. Westens Skole (Institut).

5) Fichtes Filosofi er blevet skildret som »eine Umschaffung, Wiedergeburt und Erneuerung des Geistes in seiner tiefsten Wurzel« (Adolf Lasseton: J. G. Fichte, Berlin 1863, S. 237).

6) Professor P. O. Brøndsteds tidligt afdøde Hustru var Søster til Krigsassessor Holger Halling Agaards Hustru Marie Koes.

7) Frederikke Koes Brøndsted, født 5. Maj 1818, viedes 4. Maj 1840 til Michael Treschow jfr. Danmarks Adels Aarog VI 1889, S. 424.

8) Georg Koes Brøndsted, født 1814, senere Godsejer og Justitsraad, forlovede sig med sin Kusine Julie Brøndsted.

9) Frederik Marcus Knuth, Lensgreve, født 11. Januar 1813, viet 18. Maj 1837 til Karen Rothe; død 1856 jfr. Fr. Barfod: Et Livs Erindringer, 1938, passim (se Register) Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser I, 1890, S. 141—144.

10) Grev Knuths Onkel, Grev Joachim Moltke, Bregentved var under Søstersønnens Mindreaarighed Godsernes Administrator. DBL XIII 1938 S. 13 tales der om »det forsømte Knuthenborg«.

11) Uden Tvivl Georg Aagaard.

12) Julie Hammerich holdt ofte Fastekure, som hendes Mand ogsaa maatte tage Del i, jfr. Fr. Hammerich o. S. S. 350.

13) Iflg. Skildringen i Kjøbenhavnsposten 11. Aarg. Nr. 146 29. Maj 1839 satte Taleren Bang sig »under stormende Bravo.«

14) Sammesteds berettes, at Algreen-Ussing (om ham: DBL I, 1933, S. 242—48) udbragte »under umaadeligt Bifald en Skaal for Offentlighed og Orden i Statens Finantser.«

15) Se Note til II, 19. D. G. Monrad spillede Fjerbold med hende, hun var en Tid paa hans »Liste« over eventuelle Fæstemøer. (B. Kornerup: Persh. Tidsskr. 12 Rk. III S. 152). Man mente ogsaa at H. L. Martensen interesserede sig for denne aandfulde Pige (ssts. S. 61.). Martensen forlovede sig ved Juletid 1837 med Mathilde Hess. (M. Borup: Breve og Aktstykker I, 1946, S. 293).

16) Heibergs Perseus 1837 Nr. 1. Jfr. Morten Borup: Johan Ludvig Heiberg II, 1948, S. 133; 174.

17) Perseus Nr. 1, 3—89 rummede Recensionen over W. Rothes ovennævnte Afhandling: De trinitate et reconciliatione. Disquisitio speculativa, MDCCCXXXVI, og over Henr. Hertz: Svend Dyrings Huus.

18) Martensens Anmeldelse i Perseus, 1837, S. 91—164 hed: »Betragtninger over Ideen af Faust.«

19) Søren Kierkegaard giver en lidt mindre venlig Bedømmelse af Martensens Afhandling: »Efter nemlig at have sprunget Buk over alle sine Forgjængere, er han avanceret ud i en ubestemmelig Uendelighed«... Afhandlingen kaldes »ein fliegendes Blatt aus München«, der nu er blevet nagelfast i Maanedsskrivtet. Pap. II A. 7.

20) Martensen disputerede 12. Juli 1837 for den teologiske Licentiatgrad (Af mit Levnet II, 1883, S. 2); at cand. teol. D. G. Monrad opponerede ex auditorio, lader Martensen Glemslens Slør hvile over, jfr. A. Nyholm o. S., 1947, 33.

21) Formodenlig: »kjære Anna Mathea«.

22) Dr. E. Henderson, Grosserer Johs. Hammerichs gamle Ven, havde

været det britiske Bibelselskabs Udsending i Danmark; Fr. Hammerich boede hos ham under sit Studieophold i London (Fr. Hammerich. o. S. S. 328). jfr. T. S. Henderson, *Memoir of the Rev. E. Henderson London, s. a.*—

VI: 20. Juli 1838.

1) Farbroderen, Provst Jens Frederik Boesen (1765—1839) holdt 16. Juli 1838 sit 50 Aars Embedsjubilæum, hvortil bl. a. Rektor Michael Nielsen var kommet som Gæst. jfr. Hauch-Fausbøll o. S. S. 15 f.

2) Emil Boesen boede oprindeligt oppe paa Kvisten af Faderens Ejendom Philosophgangen 249 (Carl Koch o. S. S. 137); senere fik han et Værelse i Stueetagen jfr. L. J. Koch: *Under Præstegaardens Tag*, 1948, S. 39.

3) Carl Frederik Balslev, den senere Ribebisp, viedes 12. Juni 1839 til Svigerinden Louise Eleonora Boesen, født 28. Januar 1818, død 17. November 1850.

4) Søsteren Ulrica Christine Boesen (Hauch-Fausbøll o. S. S. 31—33), født 27. September 1807, viet 8. Maj 1833 til C. F. Balslev, død 13. Februar 1837.

5) Lauritz Balslev (se L. C. Balslev og B. Balslev: *Stamtavle over Haarslevgrenen af Slægten Balslev*, Odense 1939, S. 115—116) født 9. April 1801, cand. theol. 1823, Sognepræst Eilbye 1828, død 22. August 1834.

6) Blekinge er ogsaa Skuepladsen for Handlingen i E. Boesens »Breve fra Cornelius«.

7) Johannes Hammerichs Breve fra denne Rejse findes paa K.B. N.K.S. 3405, 4° og N.K.S. 2136, 2°.

8) Er bevaret i det Aagaard-Hammerichske Arkiv; R.A.

9) I Københavns Vejviser for 1837 nævnes kun en Urtekræmmer J. Fahnø, Naboløs 14.

10) Ifølge Carl Koch o. S. S. 13 planlagde Emil Boesen en »kirkehistorisk Afhandling om Skriftemaalet«.

11) Den omtalte Novelle synes ikke at være naaet længere end til dette Rids.

12) Jfr. Søren Kierkegaards Navneskjul: Victor Eremita, den sejrende Eneboer.

13) Der kan være Mulighed for nogen gensidig Paavirkning mellem Boesen og Søren Kierkegaard, hvis »Frygt og Bæven« først saa Lyset 1843.

14) 1837, 9. Juli skildrer Søren Kierkegaard sig selv »som en eenlig Gran, egoistisk afsluttet og rettet mod det Høiere, staaer jeg, kaster ingen Skygge...« Pap. II A 617.

15) Om Gousta se Jens Kraft: *Historisk-topographisk Haandbog over Kongeriget Norge, Chria*. 1845, S. 334, der angiver Fjeldets Højde til at være omtrent 6000 Fod.

16) Emil Boesen synes at dele Søren Kierkegaards Optagethed af Folkesagn o. l. jfr. Carl Kochs Afhandling o. S. S. 68—89: Søren Kierkegaard og Eventyret samt Katalog over Søren Kierkegaards Bogsamling 1856 Nrr. 1407—1471.

17) Om Søren Kierkegaard og Emil Boesens Fællesstikord jfr. Carl Koch o. S. S. 29; Kierkegaard sender seks Uger, efter dette Brev blev skrevet, sin første Bog: Af en endnu levendes Papirer til Boesen med det samme Oehlenschlägercitater.

18) Medens Søren Kierkegaard kalder Emil Boesen (17. Juli 1838) for »den Eneste, der blev tilbage, da jeg lod Tvivl og Mistillid som et fremfarende Stormvejr bortskylle og tilintetgjøre alt Andet« Barfod: Pap. 1833—43 S. 157, hævder Emil Boesen saaledes 20. Juli 1837, at Martin Hammerich er den eneste fortrolige, for hvem han røber sit Hjertes Hemmelighed. Enten maa Martin være foretrukket for Søren, fordi det var lettere at skrive til en Ven i det fjerne om Kærlighedsanliggender end tale med en Ven Ansigt til Ansigt derom, eller ogsaa maa Boesen ikke have villet udlevere sit inderste Jeg til en saa udpræget ironisk Natur som Kierkegaard.

19) Bestyrerens Hustru.

20) Dette Brev er enten ikke blevet afsendt eller er senere gaaet tabt.

21) Christian Werliin, født 8. November 1804, cand. theol. 1829, Orientalist, lic. theol. 7. April 1838 paa »De Laudibus Judæ Gen. XLIX v. 8—12 celebratis diss.« Han var i 1834 blevet gift med Julie Lyththans, en Søster til D. G. Monrads første Hustru. Ægteskabet blev ulykkeligt og ophævedes; hun blev Chr. Winthers Hustru jfr. P. Stavnstrup o. S. 38—41; A. Nyholm o. S. 33, 37.

22) Om Lyththansdøtrenes noget medtagne Rygte se P. Stavnstrup o. S. 38.

23) Stavemaaden, der kendes flere andre Steder fra, er sikkert en Følge af Faderens vestjyske Udtale af Slægtsnavnet.

24) Se Carl Weltzer: Søren Kierkegaard karrikeret, kopieret og kanoniseret, Dansk teol. Tidsskrift XI, 1948, 120—32.

25) Om det nu skyldtes visse Uoverensstemmelser mellem J. L. Heiberg og Søren Kierkegaard vedrørende Artiklens Sprogform (jfr. Morten Borup Aktstykker... II, 1948, 314 med Kierkegaards Brev af 28. Juli 1838) eller det beklagelsesværdige Faktum, at »Perseus« holdt op med at udkomme, saa blev den lovede Artikel i Stedet for til Søren Kierkegaards Debutarbejde: »Af en endnu levendes Papirer«.

26) Kirsten Sørensdatter gift med Husmand Herman Christensen i St. Brøndum.

27) Hans Kristian Rask, født 5. Januar 1805, Broder til Sprogforskeren Rasmus Kr. Rask, stud. 1828, cand. theol. 1833, derefter i nogle Aar Alumne paa Borchs Kollegium, 1841 Sognepræst i Nidløse. Han var

Kollega til Søren Kierkegaard, mens denne underviste paa Borgerdydsskolen; han laante Kierkegaards Penge, sikkert et stort Tillidsvotum fra S.K.s Side. Pap. IA 188, jfr. Kh. Saml. 7. R. I, 206—7.

28) Peter Engel Lind (Bricka DBL, V, 1896, S. 302—03) født 1814, Studet 1831, en Tid Søren Kierkegaards Skolekammerat og i Studenteraarene Omgangsfælle jfr. DTT, 1948, S. 108—120 og S. Kühle: Søren Kierkegaard, 1950, S. 91—98.

29) Christian V danske Lov taler 2—5—20 dog kun om »Kalds For- tabelse«.

30) Justitsraad Boesen var til Broderens Embedsjubilæum paa Fyn.

VII: 16. Februar 1839.

1) Sigter sandsynligvis til Noveleudkastet i Brevet af 20. Juli 1838.

2) Se Note til III, 10.

3) Formodentlig Forretningsmanden Frederik Boesen, Emil Boesens Broder i Norge jfr. Hauch-Fausbøll o. S.

4) Fra Oehlsenschlägers Sct. Hansaftenspil, dog i anden Form, jfr. F. Liebenberg: Oehlsenschlägers Poetiske Skrifter I, 1857, S. 54.

5) Især vel Familien Lunzi, som Martin Hammerich senere besøgte i Grækenland.

6) Ingen Adresse, da Brevet skal lægges ind i et af Anna Mathea Agaards.

VIII: 39?

1) Af ukendt Haand er med Blyant tilføjet: 39?

2) Lykønskningen gjaldt hans Fødselsdag, da E. Boesen var født 31. Marts 1812.

IX: 15. Juni 1840.

1) Martin Hammerich var endnu uvis om, han skulde gaa Universitets- eller Skolevejen; det blev først det ene som Docent i Indologi, derpaa det andet som mangeaarige Bestyrer af Borgerdydsskolen paa Christianshavn.

2) Latinskolen var Metropolitanskolen i København, hvor der i For- sommeren var blevet en Lærerpost ledig.

3) F. C. Olsen født 23. April 1802, siden 1837 Overlærer ved Metro- politanskolen, senere Rektor i Viborg; Poul Møllers Ven og Biograf.

4) Sikkert Halvor Frode Høegh Nissen, en Søn af Skolens Leder, Rektor Niels Lang Nissen, født 26. December 1806, cand. theol. 1829, Adjunkt 1830, 6. Juli 1840 forflyttet som Overlærer til Frederiksborg.

5) Krigsassessor P. H. Wiinholt, født 1783, Lærer ved Søe-Cadet- Academiet, Engelsklærer ved Metropolitanskolen.

6) Bernth Frederik Jensen født 10. September 1803, stud. Metrop.

1822; cand. theol. 1828. Adjunkt Metr. 1833, gift med Laura Lytthans, en af de smukke Murermesterdøtre fra Toldbodvej. Onde Tunger lod senere Jensen være blevet Professor mere sororis end honoris causa, da D. G. Monrad i 1860 som Kultusminister skaffede den graanede Ubetydelighed en saadan Titel; jfr. P. Stavnstrup o. S. S. 39.

7) I. A. Ostermann, født 1809, stud. 1829, cand. philol. 1838, 23. September 1840 Adjunkt ved Metropolitanskolen. Han var en af Søren Kierkegaards Meddebatører i Trediverne jfr. S. Kühle o. S. S. 100 f.

8) Johan Christian Esbensen, født 1812, stud. 1830, cand. philol. 1840 cst. Lærer Metropolitanskolen s. A., senere død som Rektor i Rønne 1859.

9) Næmlig i Nr. for 12. Juni 1840. Nr. 158, S. 631.

10) Om Studentersamfundet se Martin Hammerich og A. F. Krieger: Forhandlingerne ved Studentersamfundets Stiftelse 1840 og J. N. Madvig: Nogle Bemærkninger... 1840.

11) 16. Juni 1840 udsendte Universitetsdirektionen Meddelelse om, at den har ophævet Studentersamfundet, der ikke vilde adlyde de akademiske foresatte.

12) I Universitets- og Skoledirectionens og i Consistoriums Protokoller 1840 (R.A.) findes Sagen nærmere oplyst.

13) Kong Christian VIII havde allerede i December 1839 faaet tilstrækkeligt ved tre forskellige Studenteradresser i Anledning af Tronskiftet, jfr. Vilh. Birkedal o. S. S. 117 og 136 om Monrads og Barfods bitre Indstilling overfor Kongen. »Det er en Drønner«, sagde Barfod.

14) Jens Olaus Hansen, Etatsraad, Kommitteret i Rentekammeret, regnedes for at være den mest betydende af Universitets og Skoledirektionens Ledere DBL VII S. 11—14.

15) Poul Chr. Stemann, 1764—1855, Kancellipræsident.

16) Anders Biørn Rothe, 1762—1840, første Medlem af Skoledirektionen.

17) Næmlig til Søsteren Marie og Svogeren J. F. Fenger.

18) J. F. Fenger var en Tid Formand for Dansk Missions Selskab (1836—55).

19) Sophie Kaltenborn er formodenlig den unge Pige, for hvilken Emil Boesen nærede varme Følelser; han blev imidlertid, dog først i 1850, gift med en anden Sophie, nemlig S. Holtermann.

20) Det skete dog først fire Aar efter, 3. Februar 1844.

X: 19. Juli 1840.

1) Emil Boesen havde gaaet paa Pastoralseminariet 1833—34, men holdt først nu sin Dimisprædiken, jfr. Univ. Ark. 1175.

2) Rasmus Theodor Fenger, Broder til Peter Andreas, Johannes Ferdinand og Carl Emil Fenger, født 2. November 1816, cand. theol 1839 se DBL 2. Udg. VI, 1935, S. 648 f. Søren Kierkegaard var samme Dag taget til Jylland, Pap. III A 51, saa han kunde, om han havde villet, ikke hjælpe ham.

3) Trinitatiskirken brugtes som Examenskirke ved den homiletiske Prøve i Stedet for den nedlagte Regenskirke, hvori Grundtvig havde udslynget sit »Hvi er Herrens Ord forsvundet fra hans Huus?«

4) Censorerne var Professor Hohlenberg og Pastor J. A. Riis.

5) Paa samme Maade gik det en femten Aar senere cand. theol. Vilhelm Beck, der ifølge hans egne »Erindringer af mit Liv,« 1901, S. 25 f, allerede i Kirken efter holdt Prædiken sagde til Professor Bornemann: »den Komædie opfører man kun een Gang i sit Liv.«

6) Fregatten Rota afsendtes alligevel ikke paa det berammede Togt til Sydamerika. Kjøbenhavnsposten 14 Aarg. Nr. 211. 4. August 1840.

7) Orla Lehman var fra 1840 Redaktør af Fædrelandet og Borgerrepræsentant i Hovedstaden.

8) Emil Boesens Rejseroute synes at være fulgt af Søren Kierkegaard Aaret efter; denne Teolog standsede dog i Berlin, hvor ogsaa Sprogvan- skelighederne kan være medvirkende til, at Søren Kierkegaard aldrig kom til at se Dresden, München, endsige Paris og Rom.

9) Søren Kierkegaards Jyllandsrejse stillede sig ogsaa hindrende for, at han overtog dette Vikariat.

10) Christen Hermansen vendte først 1841 tilbage til Danmark; han blev s. A. konstitueret som Docent i semitiske Sprog.

11) Det synes at være gaaet Emil Boesen, som det gik den yngre Mølbech, hvis bevarede Breve i det Aagaard-Hammerichske Arkiv vidner derom, at han blev meget betaget af den troskyldige Anna Matheas aabne Væsen (hun lignede en sydsjællandsk Madonna) og i al Uskyldighed sværmede for hende med hendes Kærestes rolige Besidderglæde udenfor nogen Farezone. Man var i »Til Een«s Dage.